

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

З ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ

ЕКСПЕРТИЗИ АКТІВ ЗАКОНОДАВСТВА ТА

ПРОЕКТІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

КИЇВ, 2020

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ЗНАЧЕННЯ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	8
РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	13
2.1. ДОКУМЕНТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВІЙ ЕКСПЕРТИЗИ	13
2.2. ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	15
ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП	15
ЕТАП 1. ОТРИМАННЯ ЕКСПЕРТОМ/-КОЮ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ	16
ЕТАП 2. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД АКТА ЗАКОНОДАВСТВА АБО ПРОЄКТУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА	22
ЕТАП 3. ПРОВЕДЕННЯ ДЕТАЛЬНОГО АНАЛІЗУ	24
ЕТАП 4. ПІДГОТОВКА ВИСНОВКУ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДЕТАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПОЛОЖЕНЬ АКТА ЗАКОНОДАВСТВА АБО ПРОЄКТУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТУ	40
ДОДАТОК 1 БЛОК-СХЕМА ЗАГАЛЬНОГО ЦИКЛУ ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	44
ДОДАТОК 2 ГЛОСАРІЙ	47

ДОДАТОК 3 ПЕРВИННИЙ ГЕНДЕРНИЙ ТЕСТ	51
ДОДАТОК 4 ДОПОМІЖНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ВИКОРИСТАНІ НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	52
ДОДАТОК 5 ПЕРЕЛІК ПРАВОВИХ ПОКАЗНИКІВ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК	54
ДОДАТОК 6 КОНТРОЛЬНИЙ СПИСОК ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНОГО АНАЛІЗУ	65
ДОДАТОК 7 КОНТРОЛЬНИЙ СПИСОК ОБОВ'ЯЗКОВИХ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ДЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	66
ДОДАТОК 8 ЗАПИТАННЯ, ЩО ПОВИНЕН ПОСТАВИТИ СОБІ ЕКСПЕРТ/-КА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	67
ДОДАТОК 9 ФОРМА ВИСНОВКУ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ АКТА ЗАКОНОДАВСТВА	68
ДОДАТОК 10 ФОРМА ВИСНОВКУ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПРОЕКТУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА	70

СКОРОЧЕННЯ

ВРУ	Верховна Рада України
ГПЕ	гендерно-правова експертиза
КМУ	Кабінет Міністрів України
КЛДЖ	Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
Методичні рекомендації ГПЕ	Методичні рекомендації з проведення гендерно- правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 27.11.2018 № 3719/5
Мін'юст	Міністерство юстиції України
МСП	Міністерство соціальної політики України
НПА	Нормативно-правовий акт
Порядок ГПЕ	Порядок проведення гендерно-правової експертизи, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 № 997 «Питання проведення гендерно- правової експертизи» (зі змінами, внесеними згідно з постановою КМУ № 1066 від 04.12.2019)

ВСТУП

Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є важливим напрямом державної політики України. Конституція України та прийняті на її основі закони й підзаконні нормативно-правові акти гарантують рівність жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя. Україна також приєдналася до Цілей сталого розвитку, Пекінської декларації та платформи дій, прийнятих на 4-ій Всесвітній конференції зі становища жінок (1995 р.), ратифікувала основні міжнародні акти з питань гендерної рівності та прав жінок, включаючи Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (КЛДЖ).

Відповідно до положень ст. 4 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», чинне законодавство та проекти нормативно-правових актів підлягають гендерно-правовій експертизі (ГПЕ). У разі встановлення невідповідності нормативно-правового акта принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків висновок гендерно-правової експертизи надсилається до органу, який прийняв такий нормативно-правовий акт. Розроблення проектів нормативно-правових актів здійснюється з обов'язковим урахуванням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Висновок гендерно-правової експертизи є обов'язковою складовою пакета документів, що подаються разом з проектом нормативно-правового акта до розгляду.

З метою належної реалізації положень ст. 4 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» постановою Кабінету Міністрів України (КМУ) від 28.11.2018 № 997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи» (із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ № 1066

від 04.12.2019¹) був затверджений Порядок проведення гендерно-правової експертизи (Порядок ГПЕ). З метою покращення розуміння змісту гендерно-правової експертизи, її етапів та оформлення висновків за її результатами розроблено Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, що були затверджені наказом Міністерства юстиції України від 27.11.2018 № 3719/5² (Методичні рекомендації ГПЕ). Ці Методичні рекомендації містять основні завдання та послідовність проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів.

Гендерна рівність вимірюється рівністю можливостей, і для цього важливо, щоб експертиза проводилась комплексно та дійсно виявляла можливу пряму і непряму дискримінацію, її першопричини, а також оцінювала вплив існуючого законодавства та проектів нормативно-правових актів (НПА) на різні групи жінок та чоловіків. Наявні Методичні рекомендації ГПЕ надають таку можливість, зокрема через співставлення законодавства з міжнародними стандартами, здійснення оцінки гендерного впливу НПА, що дозволяє виявити існуючу або ймовірну нерівність та запропонувати шляхи щодо зміни ситуації на краще.

Для забезпечення ефективного включення гендерної перспективи в НПА важливо робити це з самого початку їхньої розробки. Позитивним кроком у цьому напрямку стало запровадження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів (затвердженої наказом Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020 № 86³), яка має застосовуватися

¹ Постанова КМУ від 28.11.2018 №997 «Питання проведення гендерно-правової експертизи». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF#Text>

² Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, що були затверджені наказом Міністерства юстиції України від 27.11.2018 №3719/5. Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/m/pravovi-zasadi-provedennya-genderno-pravovoi-ekspertizi>

³ Наказ Міністерства соціальної політики від 07.02.2020 № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

міністерствами та іншим центральним і місцевим органам виконавчої влади при розробленні проектів нормативно-правових актів.

З метою надання ефективного інструментарію та практичних порад і прикладів, що можуть стати у нагоді на кожному з етапів проведення ГПЕ, було розроблено Практичний посібник з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів. Цей Посібник узагальнює єдиний підхід до процесу проведення ГПЕ, що заснований на відповідних міжнародних стандартах та провідному зарубіжному і національному досвіді у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Посібник розроблений з метою надання експертної підтримки для державних службовців, працівників юридичних та інших департаментів центральних органів виконавчої влади, обласних державних адміністрацій та інших розробників НПА, й тих, хто буде проводити гендерно-правову експертизу, а також для всіх експертів та інших осіб, кого цікавлять питання ГПЕ. Інструментарій та поради Посібника можуть стати у нагоді для фахівців державних органів, підприємств, установ, організацій, а також представників наукових установ, громадських об'єднань та міжнародних організацій, які будуть залучені до гендерно-правової експертизи законодавства. Посібник також може стати корисним при проведенні громадської гендерно-правової експертизи проектів нормативно-правових актів за ініціати-ви фізичних, юридичних осіб та громадських об'єднань.

РОЗДІЛ 1. ЗНАЧЕННЯ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Гендерна рівність займає центральне місце в системі прав людини. Гендерний підхід ставить різні групи жінок та чоловіків, хлопців та дівчат у центр процесу формування законодавчої бази та політики, що забезпечує рівний доступ та рівні права, обов'язки і можливості. Він дозволяє врахувати різні потреби різних груп жінок та чоловіків, хлопців та дівчат, а також виявити, як НПА впливають на ці групи.

Утвердження рівних прав та можливостей можливо завдяки декільком основним підходам.

Перший – посилення спеціального гендерного законодавства та спеціальних конкретних заходів з його реалізації, включення окремих гендерних цілей та завдань до порядку денного реформ, посилення національного гендерного механізму та його реалізації на практиці.

Другий – інтеграція комплексного гендерного підходу у всіх стратегіях, політиках та реформах в Україні, що забезпечить рівні права та можливості для жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя. Мотивація державних службовців та посадових осіб щодо запровадження гендерних підходів.

Утім, ані перший, ані другий підходи неможливо застосувати без наявності гендерно-чутливого законодавства. Процес розробки законодавства та його експертиза є ключовими пунктами для впровадження гендерного підходу. Як зазначено у Методичних рекомендаціях ГПЕ: **«проведення гендерно-правової експертизи в усіх сферах законодавства має на меті формування гендерно-чутливого законодавства для досягнення кінцевої мети – досяг-**

нення рівності прав та можливостей жінок та чоловіків».⁴

Стаття 24 Конституції України гарантує рівність для жінок та чоловіків у всіх сферах суспільного життя. Зазначене положення Основного Закону країни знаходить своє подальше розкриття в нормах національного законодавства, зокрема, у таких **базових законах**, як:

- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»⁵;
- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»⁶;
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁷;
- Закон України «Про протидію торгівлі людьми»⁸.

А також у державній політиці України:

- Національній Стратегії у сфері прав людини (затверджена Указом Президента від 25.08.2015 № 501/2015)⁹ та Плані дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (затверджений розпорядженням КМУ від 23.11.2015 № 1393-р)¹⁰;

- Державній соціальній програмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року (затверджений постановою КМУ від 11.04.2018 № 273)¹¹;

- Національному плані дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквіда-

⁴ Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, затверджені Наказом Міністерства юстиції України від 27.11.2018 №3719/5: Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS31033>

⁵ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

⁶ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

⁷ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

⁸ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

⁹ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text>

¹⁰ Офіційний електронний ресурс: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248740679>

¹¹ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#Text>

цію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року (затверджений розпорядженням КМУ від 05.09.2018 № 634-р)¹²;

- Національному плані дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року (затверджений розпорядженням КМУ від 24.02.2016 № 113-р)¹³;

- Державній соціальній програмі протидії торгівлі людьми на період до 2020 року (постанова КМУ від 24.02.2016 № 111)¹⁴.

Україна приєдналася до всіх основних міжнародних та регіональних угод з питань прав людини, які охоплюють і гендерну рівність. Перелік міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, включає зокрема такі документи¹⁵:

- Загальна декларація прав людини, 1948 рік¹⁶;
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966 рік¹⁷;
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1966 рік¹⁸;
- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1965 рік¹⁹;
- Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006 рік²⁰;
- Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, 1949 рік²¹;
- Конвенція про права дитини, 1989 рік²²;
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 рік²³;
- Європейська соціальна хартія (переглянута), 1996 рік²⁴.

Україна також приєдналася до Цілей сталого розвитку (ЦСР)²⁵, які є частиною Порядку денного в галузі розвитку на період до 2030 року, прийнятого світовими лідерами на історичному Саміті ООН у вересні 2015 року. Права людини, недискримінація та гендерна рівність, перебувають у центрі ЦСР, у відповідності до принципу «нікого не залишити осторонь» на шляху до сталого розвитку. Для цього ЦСР наскрізно інтегрують гендерну перспективу та мають окрему Ціль №5 «Гендерна рівність».

Крім того, прагнення України до гендерної рівності підтверджено приєднанням до/ратифікації низки міжнародних зобов'язань, закріплених у ключових міжнародних актах у царині гендерної рівності та прав жінок. Серед яких слід виділити такі основні:

- Пекінську декларацію та Платформу дій, прийняті на 4-ій Всесвітній конференції зі становища жінок²⁶;
- Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок²⁷ та Факультативний протокол до неї²⁸.

У доповідях та заключних зауваженнях, що стосуються цих зобов'язань, Україні надано детальну дорожню карту для дотримання та досягнення цілей щодо забезпечення гендерної рівності.

Положеннями Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014 р.)²⁹, передбачено посилення діалогу та співробітництва сторін цієї Угоди у до-

¹² Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-%D1%80#Text>

¹³ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80#Text>

¹⁴ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D0%BF#Text>

¹⁵ Більш вичерпний перелік та опис міжнародних і регіональних зобов'язань України надається далі у розділі ЕТАП 1. ОТРИМАННЯ ЕКСПЕРТОМ/КОЮ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ.

¹⁶ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

¹⁷ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

¹⁸ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

¹⁹ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text

²⁰ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

²¹ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162#Text

²² Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

²³ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

²⁴ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

²⁵ Глобальні Цілі сталого розвитку, режим доступу: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili>

²⁶ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text

²⁷ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

²⁸ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794#Text

²⁹ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

сягненні таких цілей як забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень.

Ключовим національним законодавчим актом, що присвячений питанням забезпечення гендерної рівності, слід назвати Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який був прийнятий 8 вересня 2005 року та набув чинності 1 січня 2006 року³⁰. Цей Закон має на меті досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом:

- правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- ліквідації дискримінації за ознакою статі;
- застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Реалізація наведеної мети Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» здійснюється у тому числі і шляхом інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів та проведення ГПЕ актів законодавства та проєктів нормативно-правових актів.

Перший крок – розробка нормативно-правової бази. Відповідно до п. 3 Порядку ГПЕ розробник в обов'язковому порядку дотримується принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час розроблення проєктів нормативно-правових актів та вимог Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затвердженої Міністерством соціальної політики (МСП)³¹. Ця Інструкція дає чітке визначення термінів, пов'язаних із застосуванням гендерних підходів при розробці НПА, у значеннях, наведених у законах України «Про за-

безпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», а також у міжнародних документах ООН, Ради Європи, Міжнародної організації праці, зокрема, узгоджених висновках Економічної і соціальної ради ООН (1997/2), Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (2011):

- **гендер** - соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок/чоловіків;

- **гендерний підхід** - стратегія, що забезпечує врахування інтересів і досвіду жінок та чоловіків як невід'ємної складової планування, реалізації, моніторингу та оцінювання політики і програм у політичній, економічній, культурній і соціальній сферах для отримання жінками та чоловіками рівних благ;

- **гендерно нейтральний підхід** - політика неврахування відмінностей у становищі різних груп жінок і чоловіків, їхніх статусах, потребах, пріоритетах. Такий підхід передбачає, що державна політика і відповідні державні/регіональні програми однаковою мірою впливають на всі групи населення;

- **гендерно чутливий підхід** - врахування специфічних соціальних, культурних, економічних, політичних та інших характеристик умов життя та потреб жінок і чоловіків.

Наступний крок – експертиза законодавства та проєктів НПА. Відповідно до п. 2 **Порядку ГПЕ метою проведення гендерно-правової експертизи є:**

1) проведення комплексного дослідження законодавства та проєктів нормативно-правових актів у частині їх відповідності міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюціям міжнародних конференцій, міжна-

³⁰ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

³¹ Наказ Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020 № 86 «Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>.

³² Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. 2-е вид. – Харків: Консум, 2005. - С. 221.

родних організацій, їх органів з прав людини стосовно дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

2) запобігання прийняттю та наявності нормативно-правових актів, положення яких не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Важливим в даному контексті є поняття «**принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків**».

Під принципами права слід розуміти об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуаль-

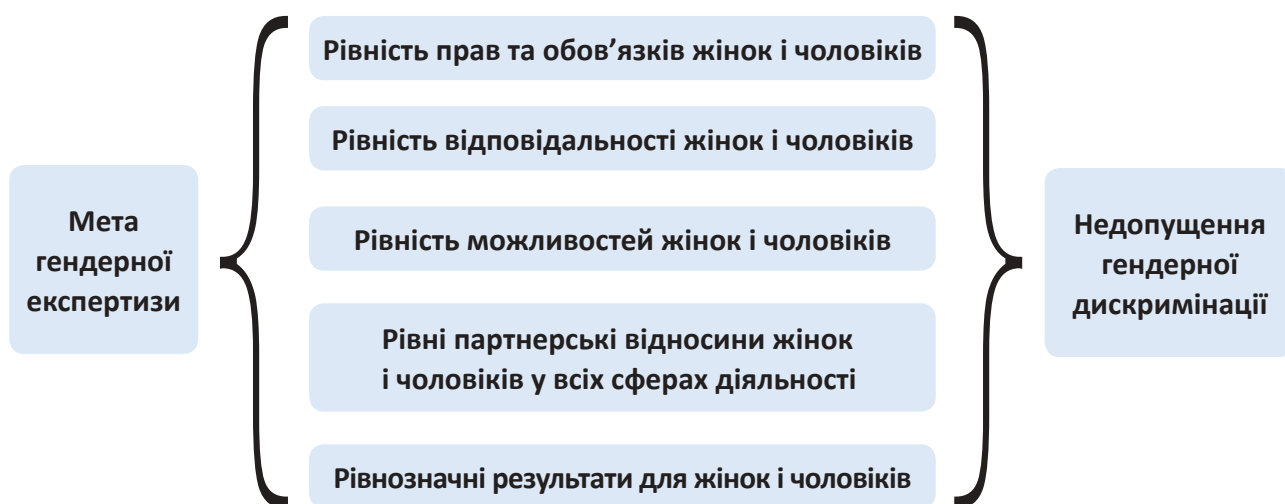
них, групових і громадських інтересів. Іншими словами, це своєрідна система координат, у рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, що визначає напрямок його розвитку³².

Рівні права жінок і чоловіків – це відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі.

Рівні можливості жінок і чоловіків – це рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків.

Джерело: Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

ГПЕ спрямована на відповідну мету, яку можна зобразити в такій схемі³³:

Відповідно до п. 3 Методичних рекомендацій ГПЕ дана мета реалізується через такі завдання:

- Виявлення в актах законодавства та проектах НПА положень, які не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків
- Подолання за допомогою ефективних правових механізмів усіх форм дискримінації за ознакою статі, виявлених у процесі проведення гендерно-правової експертизи

³² Стандарти експертизи законодавства: Руководство по применению /Жогорку Кенеш КР, Европейский Союз, ПРООН. – Б.: 2007. – 140 с.

Важливо пам'ятати, що рівність де-юре не обов'язково означає рівність де-факто. Тому ми говоримо, що гендерна рівність вимірюється, перш за все, рівністю можливостей та рівністю результатів.

Саме поняття рівності в даному контексті не означає однакового ставлення до всіх груп чоловіків та жінок. Навпаки, гендерна рівність говорить нам про те, як важливо враховувати різницю, яка існує між людьми за такими основними ознаками, як стать, вік, раса, індивідуальні вподобання, стан здоров'я, місце проживання, національність та інші. І коли ми проводимо ГПЕ виходячи саме з цього контексту, це дає нам змогу виявити можливі дискримінаційні положення для певних груп та спрогнозувати майбутній вплив на такі групи.

Отже, фактично ГПЕ дозволяє по-новому подивитись на чинне законодавство та проекти НПА. Побачити, наскільки враховано або не враховано інтереси та потреби різних груп жінок і чоловіків, дівчат і хлопців. До того ж ГПЕ є механізмом не тільки виявлення проблем, а й вирішення їх, через надання відповідних рекомендацій.

Зверніть, будь ласка, увагу, що ваше особисте ставлення та досвід можуть вплинути на проведення ГПЕ та її висновки!

Ми всі маємо певний досвід та уявлення, набуті протягом життя. Іноді вони можуть бути стереотипними та впливати на прийняті нами рішення. Наприклад, якщо особа цілком впевнена, що жінки повинні займатися виключно домашньою роботою та вихованням дітей, то вона або він можуть потрапити у пастку прийняття невірноваженого рішення при формуванні політики та не побачити місце жінок у процесах прийняття рішень, на ринку праці та ін. Часто така ситуація відбувається на підсвідомому рівні. Утім, ми маємо про це пам'ятати та перевіряти себе. На допомогу придуть міжнародні та національні стандарти та зобов'язання України.

Можна виділити такі переваги гендерно-правової експертизи.

Переваги проведення ГПЕ:

- Розробка законодавства на основі фактичних даних.
- Покращення прозорості та відповідальності законодавства.
- Більш ефективне врахування думок всіх груп населення та рівність у процесі прийняття рішень.
- Узгодження та моніторинг національних та міжнародних зобов'язань щодо забезпечення гендерної рівності.
- Потенціал до збільшення рівня представленості жінок та прискорення економічного зростання.
- Протидія дискримінації.
- Зміцнення принципу верховенства права.

Джерело: Закони повинні працювати як для жінок, так і для чоловіків: Практичний посібник з питань гендерно-чутливого законодавства. ОБСЄ/ОДІПЧ, Варшава, 2017.

Електронний ресурс: <https://www.osce.org/odihr/327836?download=true>

РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

2.1. Документи, що підлягають гендерно-правовій експертизі

Відповідно до Порядку ГПЕ проводиться:

- гендерно-правова експертиза законодавства;
- гендерно-правова експертиза НПА, які підлягають державній реєстрації;
- гендерно-правова експертиза проектів НПА.

Гендерно-правова експертиза законодавства

ГПЕ законодавства проводиться Мін'юстом щодо законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та інших НПА. ГПЕ законодавства проводиться щороку до 31 грудня згідно із планом, що погоджується уповноваженою особою (координатором) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків Мін'юсту. План проведення ГПЕ законодавства на відповідний рік складається на підставі пропозицій щодо проведення гендерно-правової експертизи, які надійшли від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та громадян. За результатами Мін'юст готує висновок за формою згідно з додатком 1 до Порядку ГПЕ (див. Додаток 9).

Для проведення гендерно-правової експертизи законодавства Мін'юст може залучати в установленому порядку фахівців державних органів, підприємств, установ, організацій, а також представників наукових установ, громадських об'єднань та міжнародних організацій (за згодою).

Гендерно-правова експертиза нормативно-правових актів, які підлягають державній реєстрації

Під нормативно-правовим актом (НПА) слід розуміти офіційний документ, ухвалений уповноваженим на це суб'єктом нормотворення

у визначеній законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування³⁴.

Гендерно-правова експертиза НПА міністерств та інших органів виконавчої влади, нормативно-правові акти яких підлягають державній реєстрації, здійснюється під час такої реєстрації структурними підрозділами апарату та територіальних органів Мін'юсту, відповідальними за проведення державної реєстрації НПА.

Звертаємо увагу, що для здійснення державної реєстрації НПА суб'єкти нормотворення подають Мін'юсту висновок про проведення гендерно-правової експертизи за формою згідно з додатком 2 до Порядку ГПЕ (див. Додаток 10). Результати гендерно-правової експертизи НПА, поданого на державну реєстрацію, зазначаються у висновку про державну реєстрацію НПА за формою згідно з додатком 2 до Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затвердженого наказом Мін'юсту від 12.04.2005 № 34/5 (у редакції наказу Мін'юсту від 15.05.2013 № 883/5)³⁵.

Ключовими актами, присвяченими питанням державної реєстрації НПА, є:

- Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади, затверджене постановою КМУ від 28.12.1992 № 731³⁶;
- Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юс-

³⁴ П. 1.4. Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затвердженого наказом Мін'юсту від 12.04.2005 № 34/5 (у редакції наказу Мін'юсту від 15.05.2013 № 883/5). Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05>

³⁵ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05#n16>

³⁶ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text>

тичії України та проведення їх державної реєстрації, затверджений наказом Мін'юсту від 12.04.2005 № 34/5 (у редакції наказу Мін'юсту від 15.05.2013 № 883/5)³⁷.

Відповідно до зазначених актів державна реєстрація НПА полягає у проведенні правової експертизи на відповідність його Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (*acquis* ЄС), антикорупційної експертизи, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, прийнятті рішення про державну реєстрацію цього акта, присвоєнні йому реєстраційного номера та занесенні до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів. Разом з НПА до органу державної реєстрації подається висновок про проведення гендерно-правової експертизи. Експертиза нормативно-правового акта проводиться з метою встановлення повноважень суб'єкта нормотворення щодо прийняття цього нормативно-правового акта, забезпечення його відповідності законодавству, якості й обґрунтованості, своєчасності прийняття, виявлення можливих позитивних і негативних наслідків його дії.

Гендерно-правова експертиза проектів нормативно-правових актів

Гендерно-правова експертиза проектів нормативно-правових актів проводиться Мін'юстом під час проведення правової експертизи.

Відповідно до Порядку ГПЕ результати проведення Мін'юстом гендерно-правової експертизи проекту нормативно-правового акта відображаються у висновку Мін'юсту за результатами його правової експертизи, у якому

зазначається інформація про наявність норм, що не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, та подаються пропозиції щодо необхідності доопрацювання проекту нормативно-правового акта в разі їхнього виявлення або про відсутність таких норм. Форма такого висновку затверджується наказом Мін'юсту.

Як вже зазначалося, згідно з Порядком ГПЕ розробник в обов'язковому порядку дотримується принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час розроблення проектів нормативно-правових актів та вимог Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затвердженої МСП³⁸.

Розробник проекту НПА може самостійно провести його гендерно-правову експертизу, результати якої відображаються у відповідному висновку про проведення ГПЕ за формою згідно з додатком 2 до Порядку ГПЕ (див. Додаток 10).

Слід також зазначити, що згідно з Порядком ГПЕ за ініціативою фізичних, юридичних осіб та громадських об'єднань може проводитися **громадська гендерно-правова експертиза проектів нормативно-правових актів**. Для цього наведеним суб'єктам також може бути рекомендовано керуватися відповідною процедурою, визначеною Порядком ГПЕ, та оформлювати висновки за формою, передбаченою додатком 2 до Порядку (див. Додаток 10). Інформаційним ресурсом для ознайомлення з текстом проектів НПА можуть слугувати офіційні сайти відповідних Міністерств.

³⁷ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-05#Text>

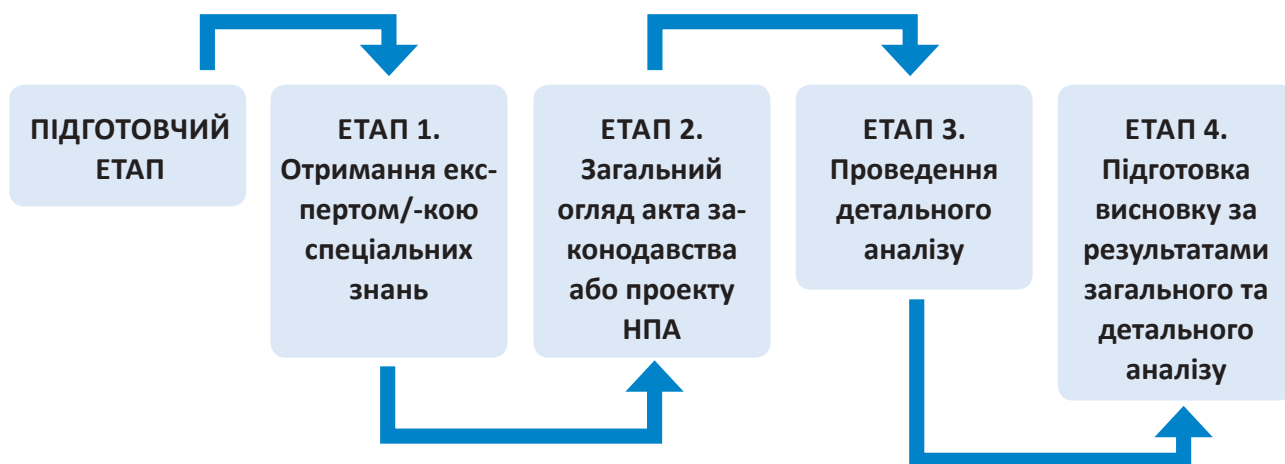
³⁸ Наказ Міністерства соціальної політики від 07.02.2020 р. № 86 "Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів". Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

2.2. Основні етапи проведення гендерно-правової експертизи

Звертаємо вашу увагу, що описані в цьому посібнику етапи у своїй послідовності та змісті відповідають Методичним рекомендаціям ГПЕ, що затверджені Мін'юстом.

Гендерно-правова експертиза законодавства та проектів НПА відповідно до Методичних рекомендацій ГПЕ складається з планування та 4 основних етапів.

4 основні етапи гендерно-правової експертизи

Деякі з етапів складаються з певних стадій, проходження яких дає змогу більш глибоко та повно проаналізувати документ та підготувати відповідні рекомендації.

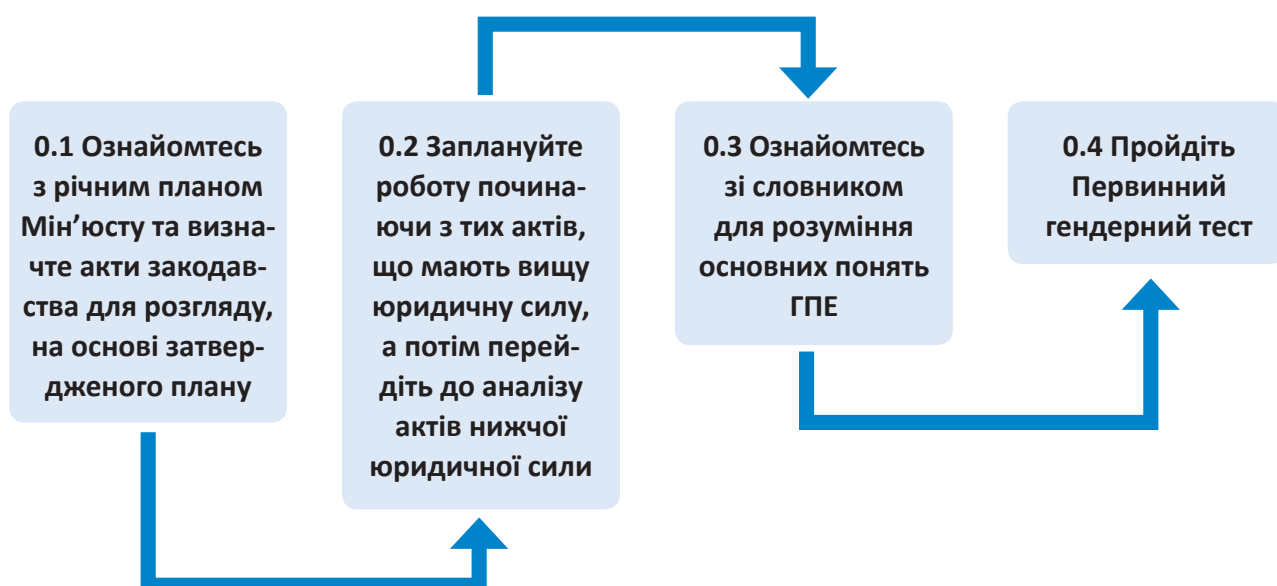
Далі ми послідовно розглянемо кожний з етапів та можливі інструменти, які дозволять полегшити проведення ГПЕ. Усі інструменти досить прості у використанні та відображають процес, передбачений Порядком проведення ГПЕ.

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП

На даному етапі важливо розмежовувати ГПЕ чинного законодавства та проектів НПА.

Гендерно-правова експертиза законодавства. Підготовчий етап.

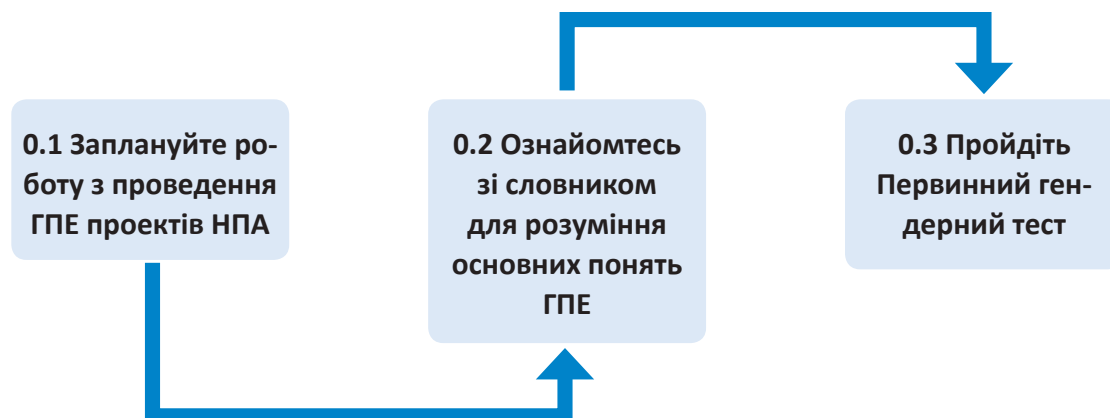
На підготовчому етапі гендерно-правової експертизи законодавства здійснюється планування процесу гендерно-правової експертизи.

Гендерно-правова експертиза проектів нормативно-правових актів. Підготовчий етап.

Планування проведення гендерно-правової експертизи проектів нормативно-правових ак-

тів здійснюється експертом/-кою самостійно при розробці проекту нормативно-правового акта або під час здійснення його правової експертизи.

Підготовчий етап гендерно-правової експертизи НПА, які підлягають державній реєстрації, передбачає аналогічну послідовність дій.

При плануванні ви можете скористатися блок-схемою загального циклу проведення гендерно-правової експертизи, щоб спланувати час, об'єм роботи та необхідні ресурси для її проведення, визначити, кого з консультантів/-ток або експертів/-ток ви, за потреби, можете запросити, та з якими саме зацікавленими сторонами провести консультації. **Блок-схема наведена в Додатку 1.**

У Додатку 2 наведено Глосарій основних термінів, які далі будуть використовуватися при проведенні аналізу, оцінки впливу, підготовки висновку тощо. Пропонуємо на даному етапі побіжно ознайомитися з ним для подальшого застосування на різних стадіях проведення експертизи.

Після цього пропонуємо скористатись коротким **Первинним гендерним тестом**, що наведений у **Додатку 3**. Цей тест дасть змогу оцінити, наскільки глибоким має бути подальший аналіз. Його слід вважати свого роду першим поглядом крізь гендерну призму на чинний акт законодавства або на проект НПА. Тест складається з семи закритих запитань, які призначе-

ні для того, щоб з'ясувати, чи було враховано принцип рівних прав та можливостей на даний момент дії акту законодавства або підготовки проекту НПА, а також виявити будь-які явні гендерні упередження у його змісті. Якщо на будь-яке запитання тесту дається відповідь **«Ні»** або **«Важко відповісти з впевненістю»** необхідно провести детальний гендерний аналіз та оцінку гендерного впливу.

ЕТАП 1. ОТРИМАННЯ ЕКСПЕРТОМ/-КОЮ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ.

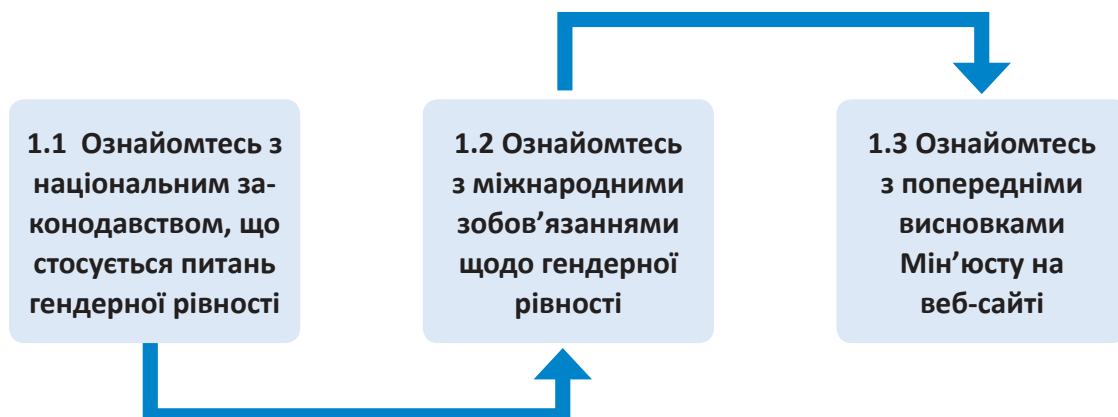
Враховуючи характер ГПЕ та щоб отримати якісний результат, експерт/-ка повинні добре орієнтуватися у сфері теорії прав людини та гендерної рівності. Важливо вміти провести аналіз того, яким чином різниця в гендерних ролях, діяльності, потребах, можливостях та правах впливає на жінок, чоловіків, дівчат та хлопчиків, в існуючій або запропонованій політиці, ситуації або контексті. Які саме бар'єри, зокрема законодавчі, можуть існувати для досягнення рівних прав та можливостей. І безумовно експерт/-ка має добре орієнтуватись як в національному, так і міжнародному законодавстві стосовно дії акту законодавства або проекту НПА.

Для цього варто почати з отримання необхідних знань щодо міжнародних та національних

стандартів, які стосуються утвердження гендерної рівності.

Отже, на цьому етапі можна виділити наступні кроки:

Перед вивченням зазначених нижче документів варто пам'ятати, що:

ГПЕ – це не ...

- Включення слів «гендер» та «гендерна рівність» у закони. ГПЕ вимагає розуміння уявлень, досвіду, знань та інтересів жінок і чоловіків у рамках законодавчого процесу.
- Тільки жінки. ГПЕ стосується відносин між жінками та чоловіками та забезпечення прав для обох сторін. ГПЕ може вирівняти ситуацію жінок, щоб вони могли користуватися рівними можливостями. Цей процес може передбачати цілеспрямовані дії для жінок та/або чоловіків, якщо вони є об'єктами дискримінації.
- Гендерно-нейтральні закони. Бути гендерно-нейтральним – часто це означає бути гендерно некомпетентним, оскільки жінки та чоловіки можуть мати різні ролі та обов'язки, а також доступ до ресурсів та контроль над ними. У соціумах, де чоловіки, як правило, домінують у процесі прийняття рішень у громадах та на побутовому рівні, «гендерно-нейтральні» підходи можуть більше відповідати їхнім пріоритетам, ніж забезпечувати вирішення потреб жінок.
- Сприяння формальній гендерній рівності. ГПЕ передбачає розуміння наслідків законів для повсякденного життя чоловіків і жінок.
- Універсальна методологія для всіх законів. Чоловіки та жінки не є однорідними групами, досвід людини формується під впливом таких факторів, як вік, етнічна приналежність, інвалідність, освіта, релігія та інших.
- Збільшення кількості жінок. ГПЕ стосується сутності, а не чисельних показників. Гендерно-збалансована участь у соціально-політичному житті вважається одним з кроків у напрямку досягнення рівності.

Джерело: Закони повинні працювати як для жінок, так і для чоловіків: Практичний посібник з питань гендерно-чутливого законодавства. ОБСЄ/ОДІПЧ, Варшава, 2017.

Електронний ресурс: <https://www.osce.org/odihr/327836?download=true>

Гендерно-правова експертиза (ГПЕ) – це аналіз чинного законодавства, проектів НПА, результатом якого є надання висновку щодо їхньої відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків³⁹.

Основні акти законодавства, з якими потрібно ознайомитися на цьому етапі, наведені нижче.

Акти національного законодавства

Конституція України⁴⁰, відповідно до ст. 24 якої громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Положення зазначеної норми визначають, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками статі. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується:

- наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї;
- спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг;
- створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством;
- правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»⁴¹, метою якого є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України. Закон закріплює заборону дискримінації за ознакою статі та визначає, які дії не вважаються дискримінацією за ознакою статі.

Крім того, в положеннях Закону визначені механізми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у громадсько-політичній сфері, у соціально-економічній сфері, у сфері освіти та в засобах масової інформації.

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»⁴², який визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина. Закон розкриває принцип недискримінації у законодавстві України, визначає форми дискримінації та механізм забезпечення запобігання і протидії дискримінації.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»⁴³, який визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. Положення Закону визначають коло осіб, на яких поширюється дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству, заходи щодо протидії домашньому насильству, надання допомоги та захисту постраждалим особам та ін.

Закон України «Про протидію торгівлі людьми»⁴⁴, який визначає організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам. Положення Закону містять основні принципи протидії торгівлі людьми, встановлюють напрями попередження торгівлі людьми, визначають поняття боротьби з торгівлею людьми та права особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

³⁹ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

⁴⁰ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

⁴¹ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

⁴² Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

⁴³ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

⁴⁴ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>

Порядок проведення гендерно-правової експертизи, затверджений постановою КМУ від 28.11.2018 р. № 997 (зі змінами, внесеними згідно з постановою КМУ № 1066 від 04.12.2019 р.)⁴⁵, який визначає механізм проведення гендерно-правової експертизи законодавства та проектів нормативно-правових актів в усіх сферах законодавства та затверджує форми висновків гендерно-правової експертизи акта законодавства та проекту нормативно-правового акта.

Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, затвержені наказом Мініюсту від 27.11.2018 р. № 3719/5⁴⁶, які визначають основні завдання, послідовність проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів з метою покращення розуміння змісту експертизи та її етапів й оформлення висновків за її результатами. Додатком до Методичних рекомендацій закріплені запитання, що повинен поставити собі експерт/-ка при проведенні гендерно-правової експертизи.

Міжнародні норми, стандарти та зобов'язання

(i) Організація Об'єднаних Націй

Загальна декларація прав людини⁴⁷, яка проголошує, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти стосовно один одного в дусі братерства. Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права⁴⁸, згідно з яким Україна зобов'я-

зується забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими цим Пактом.

Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права⁴⁹, відповідно до якого Україна, як Держава-учасниця цього Протоколу, визнає компетенцію Комітету з прав людини приймати і розглядати повідомлення від осіб, які підпадають під його юрисдикцію і які стверджують, що вони є жертвами порушень певною Державою-учасницею якогось із прав, викладених у Пакті.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права⁵⁰, згідно з яким Україна зобов'язується забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок⁵¹ – спрямована на вжиття в усіх галузях, зокрема в політичній, соціальній, економічній і культурній, всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо забезпечення всебічного розвитку та прогресу жінок, з тим, щоб гарантувати їм здійснення і користування правами людини та основними свободами на основі рівності з чоловіками.

Пекінська декларація⁵², яка проголошує, що: розширення можливостей жінок та їхня всебічна участь на основі рівності в усіх сферах життя суспільства, включаючи участь у процесі прийняття рішень і доступ до влади, мають основне значення для досягнення цілей рівності, розвитку і миру; права жінок є правами людини; рівні права, можливості та доступ до ресурсів, рівний розподіл сімейних обов'язків між чоловіками і жінками і гармонійне партнерство між ними мають ключове значення для їхнього

⁴⁵ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-n>

⁴⁶ Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/m/pravovi-zasadi-provedennya-genderno-pravovoi-ekspertizi>

⁴⁷ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

⁴⁸ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

⁴⁹ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086

⁵⁰ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042

⁵¹ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207

⁵² Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507

добробуту і добробуту їхніх родин, а також для зміцнення демократії; мир на місцевому, регіональному і глобальному рівнях досяжний і нерозривно пов'язаний з поліпшенням становища жінок, які є впливовою силою в справі керування, врегулювання конфліктів і сприяння встановленню міцного миру на всіх рівнях.

*Конвенція про права осіб з інвалідністю*⁵³, ратифікувавши яку Україна: зобов'язується забезпечувати й заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності; визнає, що жінки з інвалідністю та дівчата з інвалідністю піддаються множинній дискримінації, й у цьому зв'язку уживає заходів для забезпечення повного й рівного здійснення ними всіх прав людини й основоположних свобод; вживає усіх належних заходів для забезпечення всебічного розвитку, поліпшення становища та розширення прав і можливостей жінок, щоб гарантувати їм здійснення й реалізацію прав людини й основоположних свобод, закріплених у цій Конвенції. Одним з принципів цієї Конвенції є недискримінація та рівність чоловіків і жінок.

*Конвенція про права дитини*⁵⁴, згідно з якою Україна поважає і забезпечує всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах її юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин. Україна погоджується з тим, що освіта дитини має бути спрямована в тому числі й на підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в дусі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення.

*Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами*⁵⁵, згідно з якою сторони в цій Конвенції зобов'язуються накладати кару на кожного, хто для вдовolenня похоті іншої особи: зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи; експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи. Сторони у цій Конвенції – за посередництвом своїх урядових або приватних установ у галузі освіти, охорони здоров'я, соціального та економічного обслуговування й інших зв'язаних з ним видів обслуговування – зобов'язуються вживати або заохочувати всі необхідні заходи щодо боротьби з проституцією та повернення і пристосування жертв проституції і передбачуваних у цій Конвенції злочинів до нормальних соціальних умов.

*Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації*⁵⁶, згідно з якою Держави-учасниці засуджують расову дискримінацію і зобов'язуються невідкладно всіма можливими способами проводити політику ліквідації всіх форм расової дискримінації і сприяти взаєморозумінню між усіма расами. У цій Конвенції вислів «расова дискримінація» означає будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, ґрунтовані на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях суспільного життя.

*Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин*⁵⁷, відповідно до якої, підтверджуючи віру в основні права людини, гідність та цінність людської особистості, рівноправ'я чоловіків та жінок та рівність великих і малих націй, держави захищають на їхніх відповідних територіях

⁵³ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

⁵⁴ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

⁵⁵ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162

⁵⁶ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105

⁵⁷ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318

існування та самобутність національних чи етнічних, культурних, релігійних та мовних меншин та заохочують створення умов для розвитку тої самобутності. Держави вживають належні законодавчі та інші кроки для досягнення цих цілей.

(ii) Міжнародна організація праці

*Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100*⁵⁸, згідно з якою Україна зобов'язується за допомогою засобів, що відповідають діючим методам встановлення ставок винагородження, заохочувати і в тій мірі, у якій це суміщається із зазначеними методами, забезпечувати застосування щодо всіх трудівників принципу рівного винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності.

*Конвенція про дискримінацію в галузі праці та занять № 111*⁵⁹, відповідно до якої Україна зобов'язується визначити й проводити національну політику, спрямовану на заохочення, методами, що узгоджуються з національними умовами й практикою, рівності можливостей та поведження стосовно праці й занять з метою викорінення будь-якої дискримінації з приводу них.

*Конвенція про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками № 156*⁶⁰, згідно з якою для забезпечення дійсної рівності ставлення і можливостей для трудящих чоловіків і жінок одна з цілей національної політики кожного члена МОП полягає в тому, щоб особи із сімейними обов'язками, котрі виконують або бажають виконувати оплачувану роботу, могли здійснювати своє право на це, не зазнаючи дискримінації, і, наскільки це можливо, гармонійно поєднуючи професійні й сімейні обов'язки.

Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці

*№ 182*⁶¹, згідно з якою кожна держава-член, яка ратифікує цю Конвенцію, негайно вживає ефективних заходів щодо забезпечення в терміновому порядку заборони та ліквідації найгірших форм дитячої праці. Крім того, кожна держава-член, враховуючи важливість освіти у справі ліквідації дитячої праці, вживає в установлені строки заходи, спрямовані на врахування особливостей становища дівчат.

(iii) Рада Європи

*Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 травня 1994 року, Протоколом № 14 від 13 травня 2004 року)*⁶², згідно з якою сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, такі права і свободи, як: право на життя; заборона катування; заборона рабства і примусової праці; право на свободу та особисту недоторканність; право на справедливий суд; ніякого покарання без закону; право на повагу до приватного і сімейного життя; свобода думки, совісті і релігії; свобода вираження поглядів; свобода зібрань та об'єднання; право на шлюб; право на ефективний засіб юридичного захисту. Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

*Європейська соціальна хартія (переглянута)*⁶³, згідно з якою здійснення прав, передбачених цією Хартією, забезпечується без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, стану здоров'я, належності до національної меншини, народження або інших обставин.

⁵⁸ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002

⁵⁹ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161

⁶⁰ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_010

⁶¹ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166

⁶² Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

⁶³ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062

Конвенція про заходи щодо протидії торгівлі людьми⁶⁴, цілями якої є: запобігання торгівлі людьми й боротьба з нею з одночасним гарантуванням гендерної рівності; захист прав людини стосовно жертв торгівлі людьми, розробка всеосяжної структури захисту жертв і свідків і допомоги їм з одночасним гарантуванням гендерної рівності, а також забезпечення ефективного слідства й кримінального переслідування; сприяння міжнародному співробітництву в боротьбі з торгівлею людьми.

Рамкова конвенція про захист національних меншин⁶⁵, відповідно до якої захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих меншин, є невід'ємною частиною міжнародного захисту прав людини і як такий є одним з напрямків міжнародного співробітництва. Кожна особа, яка належить до національної меншини, має право вільно вирішувати, вважатися їй чи не вважатися такою, і таке рішення або здійснення прав у зв'язку з ним не повинно зашкоджувати такій особі. Сторони зобов'язуються гарантувати особам, які належать до національних меншин, право рівності перед законом та право на рівний правовий захист. У цьому зв'язку будь-яка дискримінація на підставі приналежності до національної меншини забороняється.

(iv) Європейський Союз

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони⁶⁶, відповідно до ст. 419 якої сторони цієї угоди посилюють діалог та співробітництво в тому числі щодо забезпечення гендерної рівності та недискримінації. Співробітництво у цій сфері передбачає досягнення таких цілей, як: забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень; подолання дискримінації в усіх її формах та проявах (ст. 420 Угоди).

Крім того, на цьому етапі доцільно ознайомитися із попередніми висновками експертизи у відповідній сфері, підготовленими за результатами її проведення, які розміщені на офіційному веб-сайті Мін'юсту за посиланням: https://minjust.gov.ua/law_gendpravexp_concl.

Допоміжні інформаційні електронні ресурси, які можуть бути використані на цьому етапі ГПЕ, можна знайти у **Додатку 4**.

ЕТАП 2. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД АКТА ЗАКОНОДАВСТВА АБО ПРОЕКТУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА

Окрім обов'язкового списку, згідно з Порядком проведення ГПЕ, за результатами цього етапу ви отримаєте два списки НПА для подальшого використання на третьому етапі.

Отже, на даному етапі:

2.1 Визначте предмет правового регулювання

2.2 Визначте та перелічіть нормативно-правові акти (національні, міжнародні), що стосуються даного акта законодавства/ проекту НПА

ПРИКЛАД 1

Проілюструємо проходження даного етапу на прикладі ч. 1 ст. 179 Кодексу законів про працю України (КЗпП). Згідно з цією нормою на підставі медичного висновку жінкам надається оплачувана відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами тривалістю 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі народження двох і більше дітей та у разі ускладнення пологів – 70) календарних днів після пологів, починаючи

⁶⁴ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858

⁶⁵ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055

⁶⁶ Офіційний електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

з дня пологів.

У зв'язку з тим, що КЗпП, відповідно до його преамбули, визначає правові засади і гарантії здійснення громадянами України права розпоряджатися своїми здібностями до продуктивної і творчої праці, предмет правового регулювання в цьому випадку складають трудові відносини.

При цьому суспільні відносини, охоплені зазначеною нормою, включають: (а) охорону материнства та (б) соціальні відпустки, а саме відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами.

Ключовими національними актами у сфері охорони материнства в трудових відносинах є: Конституція України (ст. 24, 51, 92), КЗпП та Закон України «Про охорону праці». Категорія соціальних відпусток знаходить своє розкриття в положеннях КЗпП та Закону України «Про відпустки».

До ключових міжнародних актів, що регулюють питання охорони материнства, слід віднести: Конвенцію МОП про охорону материнства № 103; Європейську соціальну хартію (переглянуту); Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Питання регулювання соціальних відпусток розкрито на рівні Конвенції МОП про охорону материнства № 103 та Європейської соціальної хартії (переглянутої).

суміжна
сфера – охорона
материнства

суміжна
сфера – соціальні
відпустки

предмет правового регулювання/
основна сфера – трудові відносини

1. Конвенція МОП про охорону материнства № 103
2. Європейська соціальна хартія (переглянута)
3. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

Звертаємо увагу, що при проведенні експертизи можуть застосовуватися й інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюції міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їхніх органів залежно від предмета правового регулювання.

Говорячи про загальні міжнародні стандарти у сфері рівності та прав жінок, у нагоді може стати **Перелік правових показників Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок** (Додаток 5), запропонований ООН Жінки Україна в публікації «Правовий аналіз законодавства за Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»⁶⁷. Цей список питань розшифровує та уточнює позиції статей Конвенції. Іноді законодавство може мати неочікувані наслідки для різних сфер життя чоловіків та жінок, окрім прямо передбачених в законі. Наприклад, податкові закони можуть впливати на такі галузі, як догляд за дітьми, праця, бізнес та промисловість. Для впевненості, коли ви визначили основну та суміжні сфери, можна продивитись цей список питань, що допоможе зробити уточнення за сферами дії акта законодавства або проекту НПА. У майбутньому це можна використати при підготовці обґрунтування внесення змін до акта законодавства або при проведенні аналізу положень проекту НПА, які можуть порушувати принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (п. 4. Додатку 2 до Порядку проведення ГПЕ). До того ж він зачіпає деякі питання, визначені в п. 1 та п. 2 Додатку 1 та Додатку 2 Порядку проведення ГПЕ.

⁶⁷ «Правовий аналіз законодавства за Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». ООН Жінки Україна, Київ, 2019 р. Режим доступу: http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/2019/cedaw%20legal_ukr_compressed.pdf?la=en&vs=5917

ЕТАП 3. ПРОВЕДЕННЯ ДЕТАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Даний етап є одним з найважчих, але водночас найважливіших етапів. Він передбачає комплексне дослідження положень акта законодавства або проекту НПА.

Отже, розглянемо всі стадії даного етапу по-слідовно.

3.1. Текстуальний аналіз

Дуже часто мова законодавства є нейтральною та не відображає гендерні відмінності. Тому найпростіший шлях визначити, чи є гендерне наповнення в акті законодавства або проекті НПА, – це простежити застосування в ньому таких слів, як: «жінка», «чоловік», «дівчинка», «хлопчик», «мати», «батько» тощо. Наявність таких слів або їхня відсутність може стати сигналом для повернення більшої уваги до можливої дискримінації та обмеження доступу до послуг, або не врахування різних потреб різних цільових груп.

ПРИКЛАД 2

Метою Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки⁶⁸ було зміцнення здоров'я населення, збереження

працездатності, поліпшення демографічної ситуації та підвищення ефективності медико-санітарної допомоги. У даному документі слово «чоловік» згадувалось лише 2 рази: при описі середньої очікуваної тривалості життя та високого рівня тютюнопаління серед чоловіків. Спеціальних заходів або пріоритетів у програмі, які було б спрямовано на подолання цих проблем, не визначено. Питанням здоров'я жінок присвячено окремий розділ. Отже, у даному випадку, навіть з такого простого текстуального аналізу, зрозуміло, що треба додати пріоритетів та заходів щодо збереження здоров'я чоловіків.

Інший приклад – ч. 2 ст. 10 Закону України «Про охорону праці», якою передбачено, що праця вагітних жінок і жінок, які мають неповнолітню дитину, регулюється законодавством.

⁶⁸ Затверджено постановою КМУ від 10.01.2002 № 14.

Вказане положення є гендерно-дисбалансованим на користь певної статі та потребує перегляду. Адже, відповідно до частини першої статті 3 Конвенції Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: *трудящі з сімейними обов'язками, 1981 р. для забезпечення дійсної рівності ставлення і можливостей для трудящих чоловіків і жінок одна з цілей національної політики полягає в тому, щоб особи із сімейними обов'язками, котрі виконують або бажають виконувати оплачувану ро-*

боту, могли здійснювати своє право на це, не зазнаючи дискримінації, і, наскільки це можливо, гармонійно поєднуючи професійні й сімейні обов'язки.

Утім, не завжди текст акта законодавства або проекту НПА може давати нам очевидні «підказки». Важливо провести детальний аналіз тексту, аби оцінити, чи використовується в тексті, який розглядається, інклюзивна мова, вільна від будь-якої дискримінаційної термінології, та чи дотримуються в ньому національні та міжнародні норми.

Інклюзивна мова – мова, яка не дискримінує за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, та не сприяє розповсюдженню стереотипів.

Ознаки дискримінації узято із Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», ст. 1 Визначення термінів. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

Текст акта законодавства (проекту НПА) має бути гендерно-чутливим і представляти різні групи жінок/дівчат, чоловіків/хлопців. Також важливо подивитись, чи є мова акту законодавства (проекту НПА) ясною та зрозумілою.

Для підбиття підсумків текстуального аналізу заповніть таблицю, що наведена нижче.

	ТВЕРДЖЕННЯ	ВІДПОВІДЬ
1	Мова акта законодавства (проекту НПА) є легкою для розуміння користувач(к)ами	Так/Ні
2	В акті законодавства (проекті НПА) прямо зазначена НЕ лише одна стаття	Так/Ні
3	В акті законодавства (проекті НПА) згадуються різні вразливі групи, як-от: жінки/дівчата, чоловіки/хлопці з інвалідністю; ромські (інші етнічні меншини) жінки та чоловіки; жінки та чоловіки, які мешкають у сільській місцевості; жінки та чоловіки, які живуть з ВІЛ тощо	Так/Ні

Якщо ви вказали відповідь «Ні», це може бути підставою для подальших рекомендацій щодо удосконалення акта законодавства або проекту НПА при підготовці висновку про проведення ГПЕ.

3.2. Оцінка гендерного впливу

Наступною та вкрай важливою стадією є оцінка гендерного впливу акта законодавства або проекту нормативно-правового акта. Головна її мета – визначити, яким чином положення впливають зараз або впливатимуть в майбутньому на представників/-ць обох статей⁶⁹.

У Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів визначено, що **оцінка гендерного впливу** - процес визначення прямого чи опосередкованого впливу (позитивного, негативного чи нейтрального), коротко- та довгострокових наслідків реалізації державної політики на становище різних груп хлопців і дівчат, жінок

і чоловіків, який дає змогу своєчасно усунути диспропорції та гендерну нерівність⁷⁰.

Іншими словами, це оцінка різних ефектів (позитивних, негативних або нейтральних) від впровадження НПА для різних груп жінок та чоловіків, хлопців та дівчат. Фактично це процес порівняння та/або оцінки поточної ситуації у сфері дії НПА з тою, що виникне в результаті впровадження акта законодавства або проекту НПА, відповідно до принципу рівних прав та можливостей.

Для того щоб провести оцінку гендерного впливу та передбачити можливі наслідки законодавства для різних груп жінок та чоловіків, хлопців та дівчат, експерту/-ці треба провести аналіз ситуації та тих відносин, що склались в суспільстві. Головним помічником тут буде гендерний аналіз. Адже саме він лежить в основі оцінки впливу.

Схематично цю стадію можна відобразити так:

3.2. ОЦІНКА ГЕНДЕРНОГО ВПЛИВУ

3.2.1. Гендерний аналіз ситуації

- а) визначення стратегічних та практичних потреб
- б) виявлення різних груп та їхніх додаткових потреб
- в) аналіз даних, наявних або відсутніх – про що вони говорять

3.2.2. Гендерний вплив НПА

Якими є наслідки даного акта законодавства у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі для різних груп населення

3.2.1. Гендерний аналіз ситуації

Гендерний аналіз - вивчення відмінностей між жінками та чоловіками в умовах, потребах, рівнях участі, доступу до ресурсів та управління ними, повноваженнях у прийнятті рішень тощо, зумовлених усталеними в суспільстві гендерними ролями (нормами, очікуваними моделями поведінки, діяльністю, характерними рисами, що вважаються притаманними для чоловіків/жінок)⁷¹.

Фактично завдяки цьому виду аналізу ми зможемо побачити розбіжності, які, можливо, існують для різних груп жінок та чоловіків, вивчити причини такого становища та розкрити наслідки для обох статей. Така робота дасть змогу прийняти більш справедливе, ефективне та цілкове рішення.

Важливим кроком у проведенні гендерного аналізу є формулювання правильних запитань.

⁶⁹ Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 27.11.2018 р. № 3719/5

⁷⁰ Офіційний електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

⁷¹ Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затверджена Наказом Міністерства соціальної політики України від 07.02.2020 р. №86. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>.

Відповіді на них дадуть змогу побачити та описати можливі нерівності (відмінності) у становищі різних груп жінок та чоловіків та сформулювати рекомендації для поліпшення акта законодавства або проекту НПА.

Отже, фактично ми отримуємо відповідь на головне запитання: *які є підтвердження того, що гендерні аспекти було враховано (або не враховано) при підготовці акта законодавства або проекту НПА.*

Ключові запитання гендерного аналізу умовно можна об'єднати у три великі групи:

1. Якими є практичні та стратегічні **потреби** різних груп чоловіків і жінок, хлопців та дівчат у сфері регулювання даного НПА?
2. Хто є основними **групами**? Чи мають певні групи особливі/додаткові **потреби**?
3. Які дані є доступними, а **які дані** відсутні? Що дають нам дані про нерівність між чоловіками та жінками?

Коротко проілюструємо кожен з цих блоків запитань.

1. Якими є практичні та стратегічні потреби чоловіків і жінок, хлопців та дівчат у сфері регулювання даного НПА?

Практичні гендерні потреби - потреби, пов'язані з умовами, в яких опиняються жінки та чоловіки через їхні гендерні ролі, усталені в суспільстві (зокрема, асоціювання з жінками виконання обов'язків із догляду за дітьми та іншими членами сім'ї, ведення домогосподарства), а також із ситуаціями, що виникають у зв'язку з нерівністю в умовах життя і праці (щодо продуктів харчування, води, житла, доходів, медичної допомоги, працевлаштування тощо)⁷².

Такі потреби пов'язані з першочерговими та базовими аспектами життєдіяльності людини: доступ до води, безпека життя, здоров'я, їжа, засоби виробництва, дохід та ін. Наприклад, у сфері охорони здоров'я – це наявність та доступність послуг з діагностики та лікування, у сфері освіти – доступність та наявність дошкільних навчальних закладів, у сфері інфраструктури – наявність водопостачання у домогосподарствах тощо.

Наприклад, наявність Державних будівельних норм забезпечує практичну потребу щодо доступу до послуг людині, яка пересувається на візку. Часто практичні потреби пов'язані з батьківськими обов'язками та домашніми справами, які наразі частіше покладаються на жінок, ніж на чоловіків.

Стратегічні гендерні потреби - потреби, що спрямовані на усунення залежності жінок від чоловіків у суспільстві, пов'язані з розширенням можливостей жінок і залежать від конкретних соціальних, економічних і політичних умов⁷³. Вони зосереджені на розширенні прав і можливостей як на особистому рівні, так і у суспільстві. Фактично вони покликані трансформувати, змінити існуючі відносини для досягнення справедливості та рівності. Ці потреби пов'язані з питаннями рівності, як-от: рівний доступ жінок до можливостей працевлаштування та професійної підготовки, однакова оплата рівноцінної праці, право на володіння землею та нерухомістю, захист від сексуальних домагань та домашнього насильства, а також репродуктивні права та свободи. А також доступ до участі в ухваленні рішень, у тому числі через роботу в центральних та місцевих орга-

⁷² Там само.

⁷³ Там само.

нах влади, а також в якості народних депутатів та депутатів органів місцевого самоврядування, участь та підтримка жіночих організацій, участь у виборах; поліпшення доступу до банківських послуг. Вирішення цих питань веде до поступового досягнення гендерної рівності⁷⁴.

ПРИКЛАД 3

Показовим є скасування у 2017 році наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок» від 29.12.1993 № 256, існування якого грубо порушувало право жінок на роботу, на рівність з чоловіками в трудовій сфері, на недискримінацію. Скасування цього наказу дало змогу жінкам працювати у понад 450 видах діяльності, зокрема на високооплачуваних роботах.

Діяльність, направлена тільки на задоволення практичних потреб, не приносить стійких результатів до тих пір, поки не будуть враховані і стратегічні інтереси. Стратегічні потреби та інтереси, у свою чергу, неможливо задовольнити без урахування практичних потреб. Отже, розглядаючи документи, вкрай важливо звернути увагу, чи відображено в ньому такий підхід.

ПРИКЛАД 4

Гарним прикладом поєднання практичних та стратегічних потреб є шведська державна програма «Кожній родині по пральній машині». Сім'ї безкоштовно надавали пральну машину від держави. Це дійсно вивільняло багато часу. Умовою такого надання було те, що 2 рази на тиждень по 2 години (той час, що вивільнявся завдяки автоматизованому пранню) жінки відвідували різні навчальні курси, наприклад, з підприємництва, комп'ютерних технологій, фінансової грамотності тощо. У результаті, після проведеного моніторингу та оцін-

ки (через 1, 3, 5, 10 років), виявилось, що 20 % усіх учасниць стали підприємницями, а 10 % з них – підприємницями середнього рівня⁷⁵.

Ви вже визначили сферу впливу акта та суміжні сфери, отже, можна з'ясувати, які саме потреби лежать в площині цієї сфери. Це дасть змогу визначити, кого саме вони стосуються. Таким чином, ми переходимо до наступного запитання.

2. Хто є основними групами? Чи мають певні групи особливі/додаткові потреби?

Важливо врахувати, що сфера дії акту може по-різному вплинути на різні групи жінок та чоловіків, хлопців та дівчат. У даному випадку необхідно, щоб коло заінтересованих осіб відбивало максимальну кількість різних груп жінок і чоловіків. Найбільш точно та детально описати вплив акта законодавства або проекту НПА вдасться, якщо об'єднати заінтересовані сторони у відповідні підгрупи. Ознаками для розподілу на підгрупи можуть бути:

- 1) стать;
- 2) вік або вікова категорія;
- 3) дохід;
- 4) працевлаштування;
- 5) сімейний статус;
- 6) освіта;
- 7) приналежність до національної меншини;
- 8) статус іммігранта, іноземця, особи без громадянства;
- 9) місце проживання;
- 10) стан здоров'я (у тому числі, але не виключно, інвалідність);
- 11) раса;
- 12) інші фактори⁷⁶.

⁷⁴ ОБСЄ/ОДІПЧ, 2017 р. Закони повинні працювати як для жінок, так і для чоловіків: Практичний посібник з питань гендерно-чутливого законодавства, Варшава: Офіс з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ. Режим доступу: www.osce.org/odihr.

⁷⁵ Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ukrwomenfund/ss-79276998>

⁷⁶ Дані групи також перелічені у роз'яснювальному листі Секретаріату КМУ № 11812/0/2-18 від 04.07.2018. Режим доступу: https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2018/09/Lyst_Sekretariatu_Otsinka-vplyvu_Rekomendatsiyi.pdf

Зверніть увагу, що відповідно до Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року, затвердженого розпорядженням КМУ від 05.09.2018 р. № 634-р, виділяються такі групи жінок та дівчат, що піддаються різним формам множинної дискримінації:

- вдови
- жінки з інвалідністю
- літні жінки
- жінки, що належать до ромських національних меншин
- жінки, що належать до сексуальних меншин
- внутрішньо переміщені жінки та дівчата
- жінки із сільської місцевості
- жінки і дівчата з етнічних груп
- жінки – учасниці антитерористичної операції
- жінки, що хочуть залишити проституцію
- жінки, що живуть з ВІЛ/СНІДом

⁷⁵ Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ukrwomenfund/ss-79276998>

⁷⁶ Дані групи також перелічені у роз'яснювальному листі Секретаріату КМУ № 11812/0/2-18 від 04.07.2018. Режим доступу: https://brdo.com.ua/wp-content/uploads/2018/09/Lyst_Sekretariatu_Otsinka-vplyvu_Rekomendatsiyi.pdf

Зверніть увагу, що відповідно до Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням КМУ від 24.02.2016 р. № 113-р, виділяються такі цільові групи:

- особи з інвалідністю,
- громадяни похилого віку,
- ВІЛ-позитивні особи,
- вагітні жінки,
- малолітні діти,
- молодь
- особи, які постраждали від конфлікту,
- особи, які перебувають в районі проведення військової операції,
- жінки та чоловіки, які перебували в полоні, у т. ч. зазнали катувань,
- сім'ї осіб, які зникли безвісти в ході конфлікту,
- сім'ї загиблих учасників військової операції,
- особи, які постраждали від сексуального насильства,
- особи, які постраждали від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом,
- особи, які постраждали від гендерно зумовленого насильства,
- вдови,
- батьки,
- учасники військової операції та їхні сім'ї,
- особи, які перебувають на лінії розмежування,
- особи, які перебувають на тимчасово окупованих територіях,
- внутрішньо переміщені особи (ВПО)
- військовослужбовці,
- працівники органів системи МВС,
- члени міжвідомчих координаційних рад,
- посадові особи місцевого самоврядування,
- державні службовці,
- соціальні працівники,
- психологи,
- юристи,
- адвокати,
- судді,
- медичні працівники,
- педагогічні працівники, соціальні педагоги, шкільні психологи,
- волонтери,
- громадськість
- представники/-ці громадських об'єднань,
- представники/-ці місцевих громад,
- жіночі ініціативні групи
- групи підтримки та самопомогли
- миротворчий персонал
- учасники переговорних процесів
- жінки, учасниці міжнародних миротворчих процесів, переговорних груп, багатосторонніх заходів щодо протидії зовнішнім та внутрішнім безпековим викликам,
- жінки сектору безпеки і оборони
- представники/-ці ЗМІ
- особи, причетні до скоєння насильницьких злочинів, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом

Перераховані ознаки фактично можуть показати різне становище цих підгруп заінтересованих осіб, а також вказати на їхні різні потреби. І тут ми переходимо до наступних запитань: Чи мають певні групи особливі/додаткові потреби? Чи враховано їх в акті законодавства або в проекті НПА?

ПРИКЛАД 5

Коли ми готуємо документ, пов'язаний із захистом репродуктивних прав, або просто із доступом до медичних послуг, чи враховано в ньому потреби жінок та чоловіків з інвалідністю? Зокрема, наявність спеціального обладнання для огляду жінок із фізичною інвалідністю, ліжка/крісла для гінекологічного огляду,

чи зможуть вони скористатись акушерськими та гінекологічними консультаційними послугами тощо. Чи забезпечує акт законодавства або проект НПА рівний доступ до інформації для жінок та чоловіків із порушеннями зору, і чи є сурдоперекладач для жінок та чоловіків із вадами слуху⁷⁷.

Інший приклад. Аналіз програми «Майбутнє Вінниччини в збереженні здоров'я громадян на 2016-2020 роки» в частині «Протидія ВІЛ-інфекції та СНІДу» та обласної програми профілактики, діагностики та лікування вірусних гепатитів В і С у Вінницькій області на 2014-2016 роки показав гендерний розрив: серед осіб, які отримали послуги консультування та тестування, переважали жінки (62 %) проти чоловіків (38 %). Утім кількість чоловіків (61,1 %), хворих на вірусні гепатити, значно переважає кількість жінок (38,9 %). Також було зазначено недоступність послуг з обстеження і лікування для сільського населення – 72,6 % серед зареєстрованих хворих становлять жителі міст. Одним з заходів політики в даній сфері було виділення 1,5 млн грн. на придбання пересувної лабораторії, а також додаткових коштів на придбання тест-систем та швидких тестів⁷⁸.

3. Які дані є доступними, а які дані відсутні? Що дають нам дані про нерівність між чоловіками та жінками?

При розробці проекту НПА розробник має спиратися на необхідні статистичні дані. Переконайтеся, що дані розподіляються за статтю та іншими ознаками, за якими можлива дискримінація, як-от: вік, етнічна приналежність, інвалідність, місце проживання та інші, що згадувалися раніше.

Якщо взяти за приклад проект НПА, пов'язаний з економічною активністю молоді, то дані демонструють, що дівчата певного віку є менш економічно активними. Тому в цьому випадку варто

звернути увагу на суміжні фактори, можливо, це є ромські дівчата, або дівчата з інвалідністю. Вони можуть наражатись на множинну дискримінацію за декількома ознаками, а отже, проблема потребує поглибленого вивчення та вжиття окремих спеціальних заходів.

Дуже важливим питанням є те, які групи **НЕ представлені** в статистичних даних. Саме воно часто може допомогти нам виявити дискриміновану групу або групу, яка незадіяна у сфері регулювання акта чи проекту НПА.

ПРИКЛАД 6

Аналіз роботи одного з територіальних центрів соціального обслуговування виявив, що більшість тих, хто його відвідує, а відповідно й отримує послуги, є жінки (82 %). Кількість чоловіків вкрай мала (18 %). Отже, ставлячи запитання «Які групи не представлені в даних?», можна побачити певний розрив. Тому необхідно з'ясувати, чому він існує та як його подолати. У результаті опитування чоловіків виявилось, що їм не зовсім зручно звертатись до даного територіального центру та просити про допомогу, адже там працюють самі лише жінки⁷⁹.

Цей приклад демонструє, як аналіз того, які групи не представлені в даних, свідчить про першопричини нерівного доступу до послуг та може допомогти розробити гендерно-чутливі послуги і політики для забезпечення рівного доступу до них жінок і чоловіків.

Дані можуть показати нерівність, дисбаланс, але часто не відображають сутність проблеми, її причини та наслідки. Наприклад, кількість померлих чоловіків у працездатному віці перевищує кількість померлих жінок майже у 3 рази⁸⁰. Ми бачимо, що розрив дуже великий, але важливо з'ясувати, чому він існує, і чи відображені причини та заходи щодо його подолання у відповідному законодавстві/проекті НПА.

⁷⁷ Гендерний аудит доступності в м. Краматорськ Донецької області. Стилий виклад результатів. Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/documents/4494/Gender%20Accessibility%20Audit_brochure_UKR.pdf

⁷⁸ Більше про гендерно-орієнтоване бюджетування можна дізнатись за посиланням: http://grbproject.org/nashi_dokumenty/

⁷⁹ Режим доступу: <http://decentralization.uacrisis.org/invest2materials#rec75201152>

⁸⁰ За даними Держстату станом на 2019 рік.

У разі, якщо необхідні дані недоступні з офіційних джерел, або їх неможливо узагальнити чи систематизувати, варто провести додаткові інтерв'ю з експертами/-ками та консультації з

представниками та представницями саме тих підгруп, які підпадають під дію та вплив нормативно-правового акта.

При проведенні аналізу експерт/-ка може використовувати такі джерела даних:

- Основні статистичні дані (сайт Державної служби статистики: <http://www.ukrstat.gov.ua/>);
- Національна доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» (режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6f446a44-9bba-41b0-8642-8db3593e696e&title=NatsionalnaDopovid-tsiliStalogoRozvitku-Ukraina->);
- адміністративна звітність органу, у якому ви працюєте, та інша адміністративна звітність;
- звіти щодо гендерних зобов'язань України, які стосуються акта законодавства, що переглядається (у цих звітах висвітлюються ключові питання, але вони також можуть зорієнтувати вас щодо відповідних зацікавлених сторін);
- результати наукових досліджень та спеціальних вітчизняних і міжнародних соціальних досліджень;
- результати консультацій з зацікавленими сторонами, громадськістю, експертами;
- рекомендації тематичних науково-практичних конференцій та засідань круглого столу;
- статті у ЗМІ та інші журналістські матеріали тощо.

Для того, щоб потім було легше сформулювати рекомендації при підготовці висновку, пропонуємо вам відповісти на 12 запитань, які допоможуть визначити проблеми у сфері регулювання акта законодавства або проекту НПА. Контрольний список запитань для проведення гендерного аналізу наведено у Додатку 6.

Отже, у результаті аналізу ситуації ви побачили, які є потреби (практичні та стратегічні), чи враховано особливі потреби різних груп жінок та чоловіків, хлопців та дівчат, та, відповідно, чи відображено врахування цих потреб та інтересів в документі. За допомогою даних ви виявили та оцінили масштаб і можливі варіанти вирішення проблем.

Відповідно, на даній стадії ми маємо достатньо даних, аби провести оцінку впливу.

3.2.2. Гендерний вплив акта законодавства або проекту нормативно-правового акту

Після вивчення положень акта законодавства або проекту НПА, сфери відносин, яку він регулює, реальної ситуації, на основі даних, експерт/-ка мають спрогнозувати дію положень акта законодавства або проекту НПА на різні групи жінок та чоловіків, щоб не допустити ухвалення гендерно-дискримінаційного документу або виправити існуючі положення.

Оцінка гендерного впливу - процес визначення прямого чи опосередкованого впливу (позитивного, негативного чи нейтрального), коротко- та довгострокових наслідків реалізації державної політики на становище різних груп хлопців і дівчат, жінок і чоловіків, який дає змогу своєчасно усунути диспропорції та гендерну нерівність⁸¹.

⁸¹ Ч. 1 п.6 Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

Фактично при оцінюванні гендерного впливу, з використанням результатів гендерного аналізу, вимірюється рівень впливу акта законодавства, що переглядається, або проекту НПА на різні групи чоловіків та жінок. Оцінка гендерного впливу дає змогу передбачити негативні та позитивні наслідки, та усунути небажані впливи⁸².

навіть якщо ви не знаходите у проекті положень, які явно носять характер прямої або непрямой дискримінації, на практиці може виникнути ситуація, коли його реалізація спричинить різний вплив на положення різних груп.

Для допомоги у визначенні цих наслідків, будь ласка, зверніться до переліку запитань у таблиці

На даній стадії важливо звернути увагу на те, що

Перелік запитань для виявлення гендерного впливу

	ЗАПИТАННЯ	ВАШІ ВІДПОВІДІ ТА КОМЕНТАРІ
1	Які групи/особи ймовірно відчують на собі вплив акта законодавства/проекту НПА?	
2	Чи можете ви визначити ймовірність, що на одну статтю акт законодавства/проект НПА вплине більше, ніж на іншу, і в якій мірі?	
3	Чи буде акт законодавства/проект НПА позитивно/негативно впливати на повсякденне життя окремих груп населення (жінок/дівчат, чоловіків/хлопців, вразливих груп населення)?	
4	Чи є певні групи людей у межах кожної статі (наприклад, жінки з інвалідністю, чоловіки певної етнічної групи, або жінки, які мешкають у сільській місцевості), на яких законодавство матиме більший вплив (або відмінний вплив) і якою мірою?	
5	Чи передбачає акт законодавства/проект НПА разове задоволення практичних потреб цільової групи, що призведе до сталого зростання економічної безпеки, незалежності та можливостей для жінок/дівчат і чоловіків/хлопців?	
6	Чи згадується в акті законодавства/проекті НПА про здійснення моніторингу його впровадження та різний вплив на різні групи жінок/дівчат та чоловіків/хлопців (враховуючи дані з розбивкою за віком, статтю, інвалідністю тощо)?	
7	Якими є бажані «гендерні наслідки»? Наприклад, розширене представництво жінок, зміна норм і ставлення, зменшення розриву у доходах тощо.	
8	Чи необхідно вносити зміни або доповнення до акта законодавства/проекту НПА? Які?	
9	Чи допоможе акт законодавства/проект НПА у будь-який спосіб (прямо чи опосередковано, у короткостроковій, середньостроковій чи довгостроковій перспективі) вдосконалити будь-яке наявне законодавство/державну політику/програму, які були дискримінаційними або несприятливими для різних груп жінок та чоловіків?	

3.3. Зіставити формулювання положень з нормами національного законодавства та міжнародними стандартами у сфері гендерної рівності та конкретній сфері регулювання акту

На даній стадії здійснюється зіставлення формулювань положень акта законодавства або проекту нормативно-правового акта з:

- нормами національного законодавства;
- міжнародними стандартами у сфері гендерної рівності;

- нормами національного законодавства та міжнародними стандартами у конкретній сфері регулювання акта.

Таке зіставлення здійснюється з урахуванням принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Перелік національних та міжнародних норм, що підлягають застосуванню на цій стадії ГПЕ, наведений вище у посібнику, під час розгляду першого етапу. При цьому першочерговими для застосування під час проведення ГПЕ є:

⁸² Пропонуємо звернути увагу на Наказ МСП «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ» від 14.04.2020 р № 257. Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/documents/5701.html>

а) Акти національного законодавства:

Конституція України; Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»; Порядок проведення гендерно-правової експертизи, затверджений постановою КМУ від 28.11.2018 № 997; Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, затверджені наказом Мініюсту від 27.11.2018 № 3719/5.

б) Міжнародні акти:

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Загальна декларація прав людини; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права; Пекінська декларація; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та відповідні Протоколи до неї.

Інші акти застосовуються експертом/-кою з врахуванням специфіки суспільних відносин, до сфери регулювання яких відносяться акт законодавства або проект НПА, що підлягають ГПЕ. Список актів національного законодавства та міжнародних стандартів у конкретній сфері регулювання акта експерт складає самостійно на попередньому етапі 2.

Для самоперевірки проведення цього етапу в нагоді може стати **Додаток 7 з контрольними списками обов'язкових міжнародних документів та національних НПА для застосування під час ГПЕ**, визначених Порядком проведення ГПЕ.

3.4. Визначення категорії акта законодавства (проекту нормативно-правового акту)

У результаті проведення гендерного аналізу положень акта законодавства та проекту НПА експерт/-ка повинен/-на визначити, яким чином в них враховано та/або висвітлено гендерний аспект. Для цього експерт/-ка з'ясовує, чи є акт законодавства або проект НПА в цілому або в окремій його частині таким, що відповідає міжнародним та наці-

ональним зобов'язанням у сфері гендерної рівності та розширення прав жінок, чи ні.

Гендерно-нейтральна норма (акт) – це норма (акт), що не має диференційованого (як позитивного, так і негативного) впливу на гендерні відносини або на рівність між жінками або чоловіками⁸³. Така норма (акт) не впливає на гендерний розподіл, не призводить до посилення гендерної нерівності та має однаковий вплив як на жінок, так і на чоловіків⁸⁴.

Гендерно-нейтральний НПА (за змістом та наслідками) – це такий акт законодавства (проект НПА), у якому окрема норма, акт або проект акта в цілому не впливають на поділ за ознакою статі, не призводять до дискримінації за ознакою статі та здійснюють однаковий вплив як на чоловіків, так і на жінок (наприклад, застосовуються такі терміни, як «особи», «громадяни», без вказівки на певну стать).

(Визначення згідно з Методичними рекомендаціями ГПЕ)

Якщо акт законодавства (проект НПА) в цілому або в окремій його частині не відповідає міжнародним зобов'язанням та національним нормам у сфері гендерної рівності, тобто забезпеченню рівних прав і можливостей жінок і чоловіків та розширенню прав жінок, він може бути:

- дискримінаційним;
- гендерно-дисбалансованим на користь певної статі;
- таким, що не передбачає рівних можливостей для обох статей.

Наступні типи актів законодавства (проектів НПА) в цілому або в окремій їхній частині можуть не тільки не відповідати, а й суперечити міжнародним та національним зобов'язанням у сфері гендерної рівності, тобто щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків та розширення прав жінок.

⁸³ Інструментарій ЄС щодо актуалізації гендерної проблематики у співпраці з метою розвитку: глосарій по гендеру та умов розвитку. Брюссель, Європейська комісія, 2004.

⁸⁴ Стандарти експертизи законопроектів: Керівництво по застосуванню. Розділ «Гендерна експертиза», Бішкек, 2012.

Дискримінаційний НПА містить в собі відмінності, винятки або переваги по відношенню до осіб певної статі, які спрямовані на послаблення або невизнання прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, та інших сферах суспільних відносин.

(Визначення згідно з Методичними рекомендаціями ГПЕ)

Гендерно-дисбалансований на користь певної статі НПА надає переваги чи безпосередньо ущемляє права жінки чи чоловіка або створює необґрунтовані перешкоди у реалізації таких прав, а так само передбачає неспівмірні міри відповідальності за однакові правопорушення.

(Визначення згідно з Методичними рекомендаціями ГПЕ)

НПА, що не передбачає рівні можливості для обох статей, тобто окрема норма, акт або проект акта в цілому хоча і надають однакові права особам незалежно від їхньої статі, однак на практиці їх застосування призведе до того, що певна стаття буде знаходитися в дискримінаційному положенні, оскільки норма або акт при реалізації не надаватимуть рівних можливостей чоловікам і жінкам.

(Визначення згідно з Методичними рекомендаціями ГПЕ)

Гендерно-чутливий НПА – це такий НПА, який сприяє забезпеченню гендерної рівності шляхом врахування різних потреб та різного впливу на різні групи жінок та чоловіків, хлопців та дівчат та/або шляхом підвищення статусу представників тієї статі, права яких утискаються, або які перебувають у вразливому положенні в певній сфері життєдіяльності⁸⁵.

Гендерно-направлений НПА – це такий НПА, який здатен змінити наслідки нижчого статусу однієї статі шляхом цілеспрямованого надання цій статі певних переваг⁸⁶.

Позитивні дії – спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України⁸⁷.

⁸⁵ Стандарти експертизи законопроектів: Керівництво по застосуванню. Розділ «Гендерна експертиза», Бішкек, 2012.

⁸⁶ Стандарти експертизи законопроектів: Керівництво по застосуванню. Розділ «Гендерна експертиза», Бішкек, 2012.

⁸⁷ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Крім того, звертаємо вашу увагу, що додатково до згаданих вище видів актів законодавства/проектів НПА, ви можете розглянути й інші категорії, які допоможуть вам підготувати **пропозиції щодо покращення актів законодавства/проектів НПА** з метою сприяння принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Якщо акт законодавства (проект НПА) відповідає міжнародним та національним зобов'язанням у сфері гендерної рівності та розширення прав жінок, він може бути:

- гендерно-чутливим,
- гендерно-направленим, або
- таким, що вводить/містить спеціальні позитивні дії.

При проведенні ГПЕ можна зробити висновок, що в акт законодавства або проект НПА **необхідно внести положення, що встановлюють тимчасові спеціальні позитивні дії**. Даний висновок буде означати те, що при застосуванні НПА на практиці гендерна рівність буде досягнута тільки в тому випадку, якщо законодавець внесе в НПА тимчасові спеціальні позитивні дії, тобто заходи організаційного, законодавчого, інституційного характеру, спрямовані на підтримку осіб певної статі в найбільш дискримінаційній сфері життєдіяльності, де спостерігаються гендерні стереотипи і відсутня гендерна культура.

Послідовність розмірковування щодо напрацювання висновку про тип акта законодавства (проекту НПА) можна схематично зобразити таким чином:

<p>Чи є НПА гендерно-чутливим або гендерно направленим?</p> <p>НПА сприяє забезпеченню гендерної рівності шляхом врахування різних потреб та різного впливу на різні групи жінок та чоловіків, хлопців та дівчат та/або шляхом підвищення статусу представників тієї статі, права яких утискаються, або які перебувають у вразливому положенні в певній сфері життєдіяльності.</p> <p>НПА здатен змінити наслідки нижчого статусу однієї статі шляхом цілеспрямованого надання цій статі певних переваг.</p>		
<p>ТАК</p>	<p>НІ</p>	
	<p>Чи є НПА гендерно-нейтральним?</p> <p>Окрема норма, акт або проект акта в цілому не впливають на поділ за ознакою статі, не призводить до дискримінації за ознакою статі та здійснює однаковий вплив як на чоловіків, так і на жінок (наприклад, застосовуються такі терміни, як «особи», «громадяни», без вказівки на певну стать).</p>	
	<p>ТАК</p>	<p>НІ</p>
		<p>Дискримінаційний НПА – це коли окрема норма, акт або проект акта в цілому містять в собі відмінність, винятки або переваги по відношенню до осіб певної статі, які спрямовані на послаблення або невизнання прав людини та основних свобод в політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах суспільних відносин.</p>
		<p>Гендерно-дисбалансована на користь певної статі норма (акт) – це норма (акт), що надає преференції чи безпосередньо ущемляє права жінки або чоловіка, чи створює необґрунтовані перешкоди у реалізації таких прав, а так само передбачає неспівмірні міри відповідальності за однакові правопорушення</p>
		<p>НПА, що не передбачає рівні можливості для обох статей, тобто окрема норма, акт або проект акта в цілому хоча і надають однакові права особам незалежно від їхньої статі, однак на практиці їхнє застосування призведе до того, що певна стать буде знаходитися в дискримінаційному положенні, оскільки норма або акт при реалізації не нададуть рівних можливостей чоловікам і жінкам.</p>

Методичні рекомендації ГПЕ у додатку містять перелік запитань, який допоможе експерту визначити тип акта законодавства або проекту НПА (див. Додаток 8).

Наведемо деякі приклади різних типів НПА (за визначенням Методичних рекомендацій з ГПЕ).

Гендерно-нейтральний (за змістом та наслідками) НПА – тобто окрема норма, акт або проект акта в цілому не впливають на розподіл за ознакою статі, не призводить до дискримінації за ознакою статі та однаково впливає як на чоловіків, так і на жінок (наприклад, застосовуються такі терміни, як «особи», «громадяни», без вказівки на певну стать).

ПРИКЛАД 7

Розглянемо положення Висновку гендерно-правової експертизи Закону України «Про організації роботодавців, їхні об'єднання, права і гарантії їхньої діяльності», проведеної у 2018 році. У цьому Висновку зазначається, що текстуальний аналіз статей Закону доводить, що вони не містять дискримінаційних норм за ознакою статі та відповідають принципу гендерної рівності. Так, у Законі використовуються терміни «роботодавець»; «організація роботодавців»; «об'єднання організацій роботодавців»; «уповноважений представник»; «фізична особа»; «юридична особа»; «член організації роботодавців, об'єднання організацій роботодавців» тощо. Законом не передбачено особливостей чи різниці у правах та можливостях за ознакою статі, у зв'язку з цим робиться висновок, що статті Закону є гендерно-нейтральними.

ПРИКЛАД 8

Ще одним прикладом є Висновок гендерно-правової експертизи Закону України «Про кінематографію», проведеної у 2017 році. У Висновку зазначається, що текстовий аналіз статей Закону доводить, що вони не містять дискримінаційних норм за ознакою статі та відповідають принципу гендерної

рівності. Так, у Законі використовуються терміни «український народ», «громадяни», «іноземні суб'єкти кінематографії», «іноземні юридичні та фізичні особи», «особа», «фізична особа», «учасник фільму», «автор», «виконавці», «продюсери», «виробники», «дистриб'ютори (прокатники) фільмів», «колектив», «особа, яка має виключне право на фільм» тощо. Законом не передбачено особливостей чи різниці у правах та можливостях за ознакою статі, у зв'язку з цим робиться висновок, що статті Закону є гендерно-нейтральними.

Дискримінаційний НПА – коли окрема норма, акт або проект акта в цілому містять в собі відмінність, винятки або переваги стосовно осіб певної статі, які спрямовані на послаблення або невизнання прав людини та основних свобод в політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах суспільних відносин.

При цьому експерту/-ці слід пам'ятати, що дискримінація за ознакою статі – це ситуація, за якої особа та (або) група осіб за ознаками статі, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними⁸⁸.

До форм дискримінації за ознаками статі відносяться:

пряма дискримінація – ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їхніми певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

⁸⁸ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

непряма дискримінація – ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їхніми певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їхня реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними;

підбурювання до дискримінації – вказівки, інструкції або заклики до дискримінації стосовно особи та (або) групи осіб за їхніми певними ознаками;

пособництво у дискримінації – будь-яка свідома допомога у вчиненні дій або бездіяльності, спрямованих на виникнення дискримінації;

утиск – небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їхньої людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери⁸⁹.

ПРИКЛАД 9

У Висновку гендерно-правової експертизи Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення», проведеної у 2008 році, зазначається, що статтею 22 Закону передбачено, що матері, які мають дітей віком до 16 років, заражених вірусом імунodefіциту людини або хворих на СНІД, мають право на одержання щорічної відпустки у літній чи інший зручний для них час. У разі відсутності матері та виховання такої дитини батьком або іншою особою це право надається зазначеним особам. Зазначена норма фактично обмежує право батьків (чоловіків), які мають дітей віком до 16 років, заражених вірусом імунodefіциту або хворих на СНІД, на одержання щорічної відпустки у літній чи інший зручний для них час

та закріплюють виключно за жінками функцію догляду та виховання.

Гендерно-дисбалансована на користь певної статі норма (акт) – це норма (акт), що надає преференції чи безпосередньо ущемляє права жінки чи чоловіка, чи створює необґрунтовані перешкоди у реалізації таких прав, а так само передбачає неспівмірні міри відповідальності за однакові правопорушення⁹⁰.

ПРИКЛАД 10

Розглянемо положення Висновку гендерно-правової експертизи Закону України «Про охорону праці», проведеної у 2018 році. Частиною другою статті 10 цього Закону передбачається, що праця вагітних жінок і жінок, які мають неповнолітню дитину, регулюється законодавством. Вказане положення є гендерно-дисбалансованим на користь певної статі, що обґрунтовується таким. Відповідно до частини першої статті 3 Конвенції Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі з сімейними обов'язками, 1981 р. для забезпечення дійсної рівності ставлення і можливостей для трудящих чоловіків і жінок одна з цілей національної політики кожного члена Організації полягає в тому, щоб особи із сімейними обов'язками, котрі виконують або бажають виконувати оплачувану роботу, могли здійснювати своє право на це, не зазнаючи дискримінації, і, наскільки це можливо, гармонійно поєднуючи професійні й сімейні обов'язки. Крім того, відповідно до частини другої статті 17 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» роботодавець зобов'язаний, зокрема, забезпечувати жінкам і чоловікам можливість суміщати трудову діяльність із сімейними обов'язками. Враховуючи наведене та з метою дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, частина друга статті 10 Закону України «Про охорону праці» потребує перегляду.

⁸⁹ Ст. 1, 5 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

⁹⁰ Методичні рекомендації з проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів нормативно-правових актів, затверджені наказом Мініюсту України від 27.11.2018 р. № 3719/5.

НПА, що не передбачає рівні можливості для обох статей, тобто окрема норма, акт або проект акта в цілому хоча і надають однакові права, особам незалежно від їхньої статі, однак на практиці їхнє застосування призведе

до того, що певна стаття буде знаходитися в дискримінаційному положенні, оскільки реалізовані норма або акт не забезпечать рівних можливостей чоловікам і жінкам.

Слід пам'ятати, що...

Рівні можливості для жінок і чоловіків – це відсутність бар'єрів для економічної, політичної та соціальної участі на основі статі⁹¹.

Рівні можливості – рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків.

Рівні права чоловіків та жінок – відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі⁹².

ЕТАП 4. ПІДГОТОВКА ВИСНОВКУ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДЕТАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПОЛОЖЕНЬ АКТА ЗАКОНОДАВСТВА АБО ПРОЕКТУ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТУ

Четвертий етап передбачає підготовку висновку за результатами загального та детального аналізу норм, акта або проекту акта, що були предметом експертизи.

На даному етапі відбувається формалізація попередньої роботи після того, як ви отримали та проаналізували всю необхідну інформацію та визначили, до якого типу відноситься акт законодавства або проект НПА.

Підготовка висновку – це завершальна стадія процесу ГПЕ. Цей етап передбачає конкретні дії, що стосуються написання висновку на підставі аналізу положень акта законодавства або проекту НПА.

⁹¹ Інструментарій ЄС щодо актуалізації гендерної проблематики у співпраці з метою розвитку: глосарій по гендеру та умов розвитку. Брюссель, Європейська комісія, 2004. Режим доступу: <https://library.e.uneighbours.eu/content/eu-toolkit-mainstreaming-gender-development-cooperation-glossary-gender-and-development-term>

⁹² Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Оформлення висновку про проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства або проектів НПА здійснюється відповідно до **Порядку ГПЕ**.

У зазначеному документі формулюється загальний висновок про відповідність або невідповідність акта законодавства або проекту НПА принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та наводяться норми (у випадку наявності), що визнані дискримінаційними разом з обґрунтуванням прийняття рішення про віднесення їх до дискримінаційних.

Відповідно до Порядку ГПЕ існують певні особливості оформлення висновків гендерно-правової експертизи для актів законодавства та проектів нормативно-правових актів у разі невідповідності таких актів або окремих їхніх положень принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

- Висновок гендерно-правової експертизи акта законодавства повинен містити можливі шляхи усунення дискримінаційних норм, за потреби пропонуються інші заходи, що сприятимуть удосконаленню правового регулювання у відповідній сфері.

- Висновок гендерно-правової експертизи проекту нормативно-правового акта повинен містити інформацію про наявність, з наведенням відповідного положення, або відсутність у проекті нормативно-правового акта положень, які не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також наслідки, до яких може призвести застосування таких дискримінаційних норм.

(i) При написанні висновку до акту законодавства експерт/-ка:

а) Зазначає, чи є норма або акт у цілому: гендерно-нейтральними; дискримінаційними, гендерно-дисбалансованими на користь певної статі; такими, що не передбачають рівні можливості для обох статей. Такий висновок експерта/-ки повинен містити детальне обґрунтування з посиланням на положення відповідних національних або міжнародних норм.

б) Обґрунтовує необхідність внесення відповідних змін до акта законодавства, у випадку, якщо акт або його норма є дискримінаційними, гендерно-дисбалансованими на користь певної статі або не передбачають рівні можливості для обох статей. Таке обґрунтування може містити рекомендації щодо можливих шляхів усунення дискримінаційних норм (наприклад, викладення окремих дискримінаційних положень акта у новій редакції або відмова від їхнього застосування) та пропозиції щодо необхідності перегляду інших актів законодавства, які стосуються цього ж питання.

Експерту/-ці необхідно враховувати наслідки, зумовлені впровадженням рекомендацій, які будуть викладені ним/нею у висновку ГПЕ.

(ii) При написанні висновку до проекту НПА експерт/-ка:

а) Зазначає наявність або відсутність положень проекту нормативно-правового акта, які не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Такий висновок робиться на підставі проведеного попереднього аналізу, під час якого було з'ясовано, чи є положення проекту НПА або проект НПА у цілому гендерно-нейтральними, дискримінаційними, гендерно-дисбалансованими на користь певної статі, або такими, що не передбачають рівні можливості для обох статей. Такий висновок експерта/-ки повинен містити детальне обґрунтування з посиланням на положення відповідних національних або міжнародних норм.

б) Наводить наслідки, до яких може призвести застосування такого акта, у випадку якщо він або його окрема норма є дискримінаційними, гендерно-дисбалансованими на користь певної статі або не передбачають рівні можливості для обох статей (щодо проекту НПА, гендерно-правова експертиза якого проводиться Мін'юстом під час проведення правової експертизи).

При підготовці експертного висновку експерт/-ка має дати обґрунтування до кожної пропозиції і запропонувати рекомендації щодо (нових) формулювань положень НПА.

Це може бути пропозиція щодо формулювання нового гендерно-чутливого або гендерно-спрямованого положення НПА або пропозиція про відмову від дискримінаційного положення.

При проведенні ГПЕ можна зробити висновок, що в акт законодавства або проект НПА необхідно внести положення, які встановлюють тимчасові спеціальні позитивні дії. Даний висновок буде означати те, що при застосуванні НПА на практиці гендерна рівність буде досягнута тільки в тому випадку, якщо законодавець внесе в НПА тимчасові спеціальні позитивні дії, тобто заходи організаційного, законодавчого, інституційного характеру, спрямовані на підтримку осіб певної статі в найбільш дискримінаційній сфері життєдіяльності, де зберігаються гендерні стереотипи і відсутня гендерна культура. Отже, у висновку зазначається необхідність застосування спеціальних тимчасових заходів, обґрунтування такої необхідності та ймовірний термін дії.

Оформлення висновку про проведення ГПЕ актів законодавства або проектів НПА здійснюється згідно з Порядком ГПЕ. У **Додатках 9 та 10** надаються **форми висновку ГПЕ акта законодавства та проекту НПА**.

Відповідно до п. 12 Порядку ГПЕ результати гендерно-правової експертизи нормативно-правового акта, поданого на державну реєстрацію, зазначаються у висновку про державну реєстрацію нормативно-правового акта за формою згідно з додатком 2 до Порядку подання нор-

мативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затвердженого наказом Мін'юсту від 12.04.2005 р. № 34/5 (у редакції наказу Мін'юсту від 15.05.2013 р. № 883/5).

Отже, у результаті проведення експертизи ми маємо певний масив інформації, який можна застосувати для оцінки типу документу та під час підготовки обґрунтування щодо внесення необхідних змін до акта законодавства (п. 3, п. 4. Додатку 1 до Порядку ГПЕ) або при проведенні аналізу положень проекту нормативно-правового акта, які можуть порушувати принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (п. 4. Додатку 2 до Порядку ГПЕ), починаючи від зміни тексту (мови) акта або проекту НПА до пропозиції застосування спеціальних заходів:

- *короткий Первинний гендерний тест (Додаток 3)*, як перший погляд крізь гендерну призму, дає можливість оцінити, наскільки глибоким має бути подальший аналіз, та окреслює його основні напрямки;

- *запитання зі списку оцінки основних та суміжних сфер, сформованого відповідно до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (Додаток 5)* дають змогу побачити рамки міжнародних стандартів у сфері гендерної рівності та прав жінок і уточнити можливі проблеми акта або проекту НПА;

- *список запитань для проведення текстуального аналізу (підрозділ цього посібника 3.1. Текстуальний аналіз)* дає змогу побачити ознаки можливої дискримінації та обмежень у доступі до послуг, а отже, допоможе сформулювати рекомендації щодо їхнього усунення;

- *інструменти проведення оцінки гендерного впливу (підрозділ цього посібника 3.2. Оцінка гендерного впливу)* дають змогу побачити контекст/стан справ у сфері, визначити можливі ситуації дискримінації та зрозуміти, чиї потреби та інтереси не було враховано. Відповідно, це основа для обґрунтування внесення тих чи інших змін до акта законодавства або проекту

НПА для усунення можливих гендерних розривів та дисбалансу для різних груп жінок та чоловіків;

- на заключному етапі стануть у нагоді запитання та приклади для визначення типу акта законодавства або проекту НПА (*підрозділ цього посібника 3.4. Визначення категорії акта законодавства (проекту нормативно-правового акту)*) та для формулювання пропозицій щодо внесення можливих відповідних змін за результатами отриманої інформації з усіх попередніх етапів.

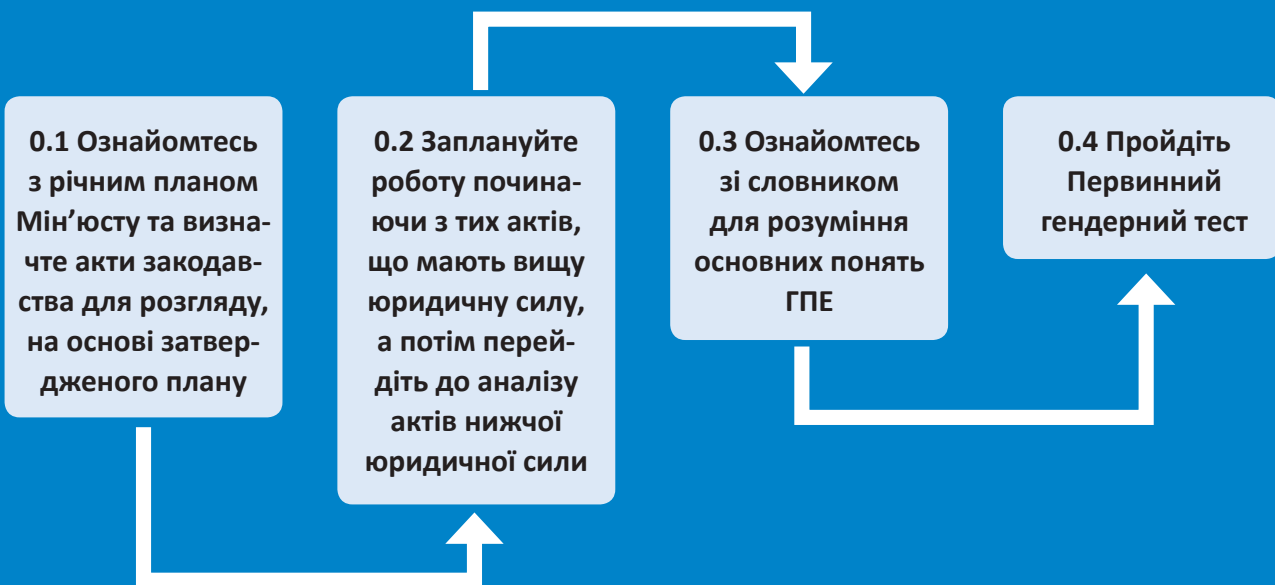
Ще на перших сторінках посібника ми зазначали, що процес розробки законодавства та його експертиза є ключовими пунктами для впровадження принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та гендерного підходу. Сподіваємось, що запропоновані інструменти та приклади дадуть змогу провести комплексну гендерно-правову експертизу та виявити можливу пряму та непряму дискримінацію, що в результаті покращить життя різних груп жінок та чоловіків у нашій країні.

Додаток 1

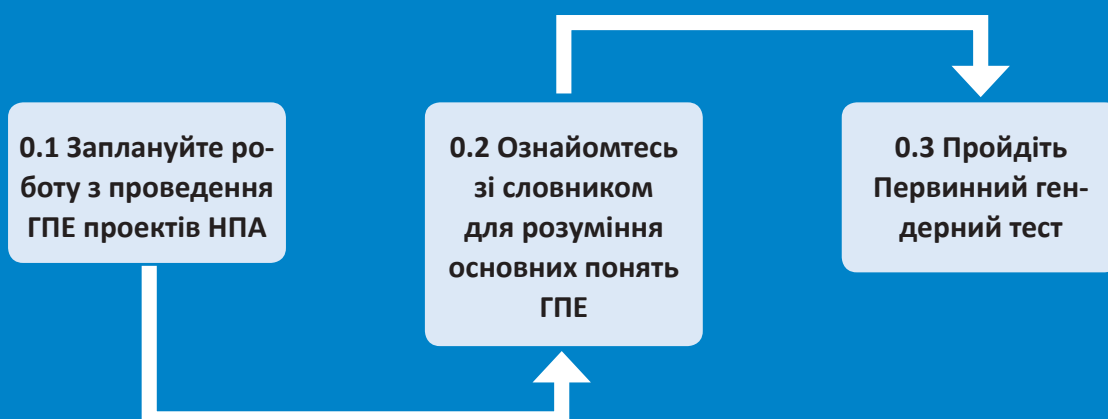
БЛОК-СХЕМА ЗАГАЛЬНОГО ЦИКЛУ ПРОВЕДЕННЯ ГЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

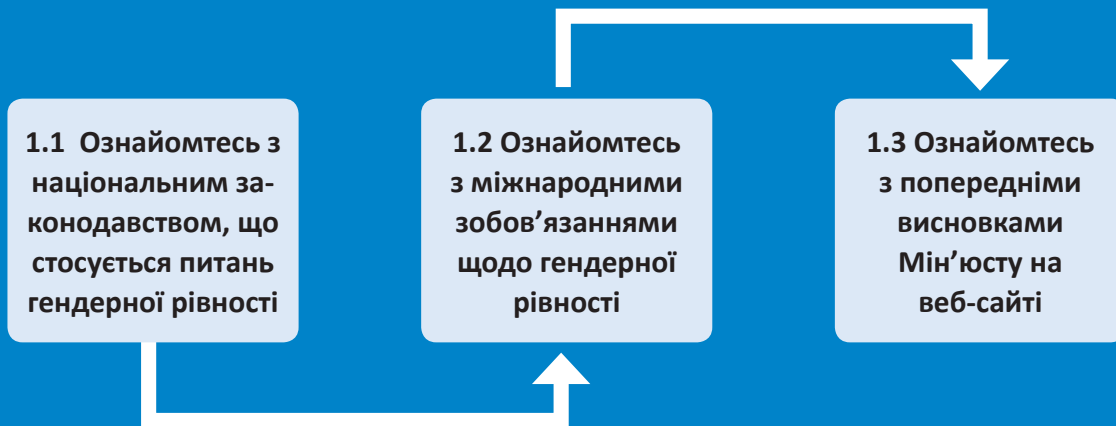
ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ГПЕ актів законодавства

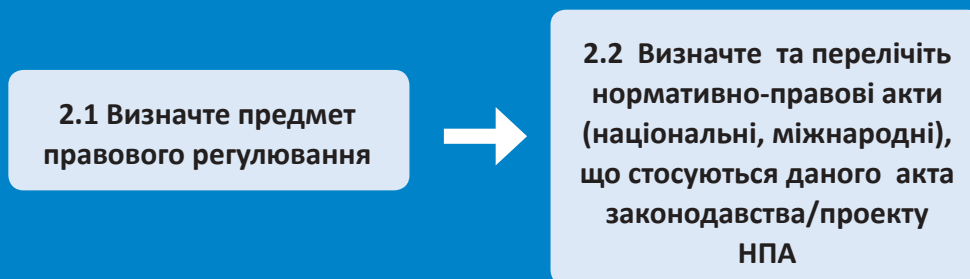
ГПЕ проектів НПА

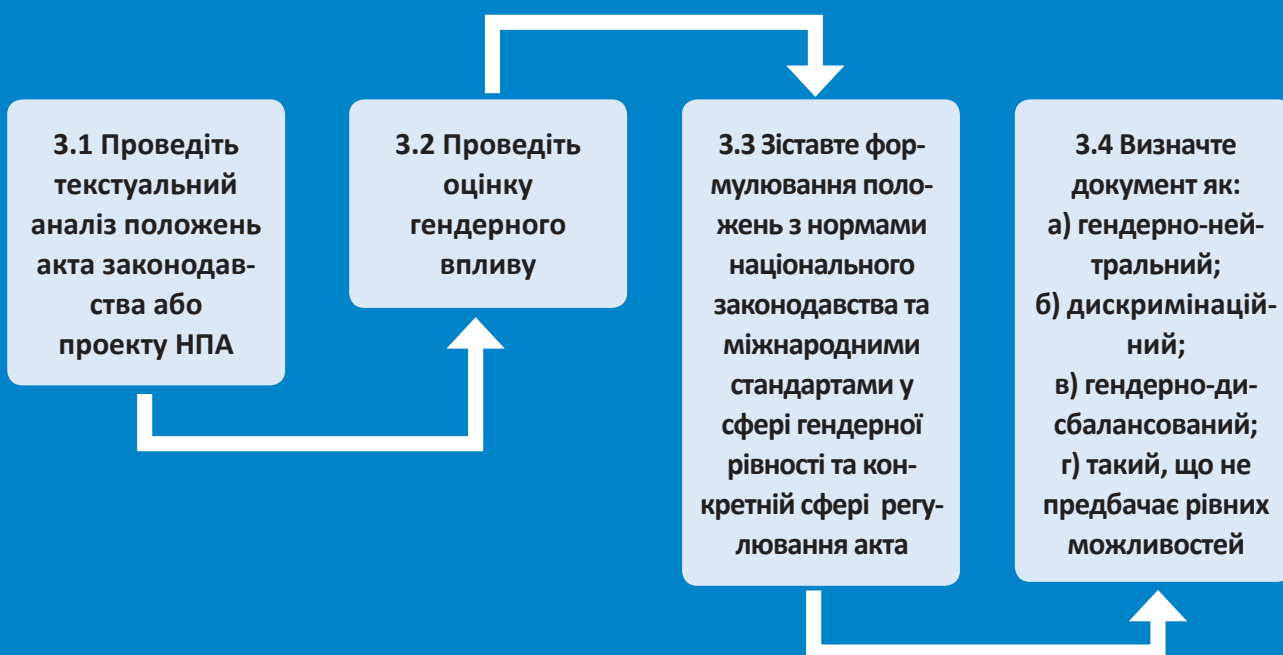
ЕТАП 1. ОТРИМАННЯ ЕКСПЕРТОМ/-КОЮ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ.

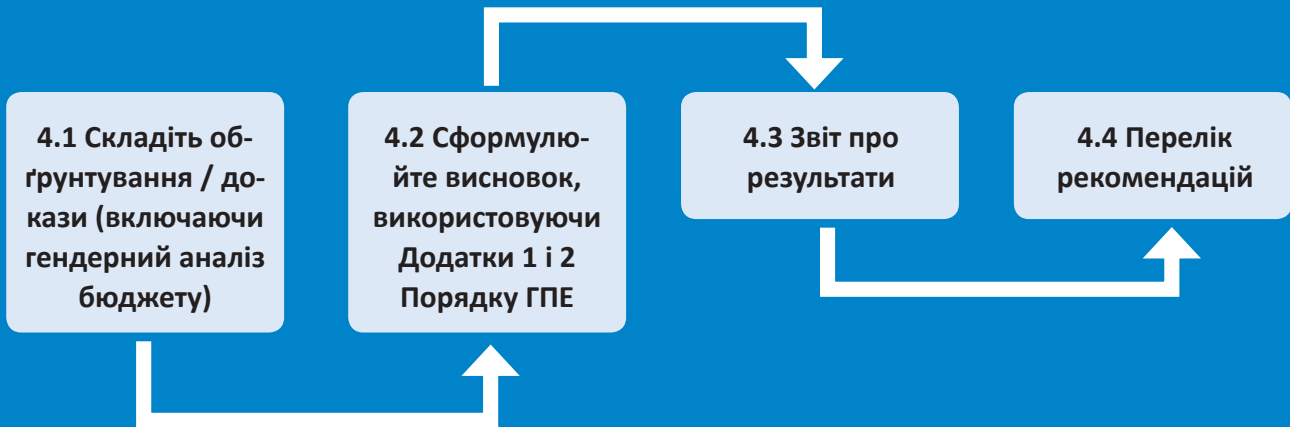
ЕТАП 2. ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД АКТА ЗАКОНОДАВСТВА АБО ПРОЄКТУ

ЕТАП 3. ПРОВЕДЕННЯ ДЕТАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

ЕТАП 4. ПІДГОТОВКА ВИСНОВКУ

Додаток 2

Глосарій

Цей глосарій був підготовлений з використанням положень законодавства України та міжнародно-визнаного досвіду з метою надання визначень загально вживаних слів та фраз, що мають відношення до ГПЕ. Задля формування поглибленого розуміння гендерної проблематики у фахівців, які використовуватимуть цей посібник у своїй роботі, деякі національні визначення доповнюються міжнародними поняттями, які можуть пропонувати більш широке трактування проблеми.

Гендер – це соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків⁹³.

Гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства⁹⁵.

Словник гендерних термінів ООН Жінки: крім соціальних атрибутів та можливостей, які асоціюються з мужністю і жіночністю та стосунками між жінками та чоловіками, дівчатами і хлопчиками, термін «гендер» також охоплює стосунки між самими жінками та самими чоловіками. Ці атрибути, можливості та стосунки є соціально набутими та пізнаються через процеси соціалізації. Вони залежать від конкретних умов/ часу та можуть змінюватися. Термін «гендер» визначає, що очікується від жінки або чоловіка у певному контексті, дозволяється їй/йому або ціниться у ній/ньому. У більшості суспільств існують відмінності та нерівність між жінками та чоловіками щодо покладених на них обов'язків, видів діяльності, доступу до ресурсів та контролю над ними, а також можливостей ухвалення рішень. Гендер є складовою ширшого соціально-культурного контексту, так само як й інші важливі критерії для соціально-культурного аналізу, у тому числі клас, раса, рівень бідності, етнічна група, сексуальна орієнтація, вік тощо⁹⁴.

Словник гендерних термінів ООН Жінки: гендерна рівність (рівність жінок і чоловіків) стосується рівних прав, відповідальності та можливостей жінок і чоловіків, дівчат і хлопців. Рівність не означає, що жінки та чоловіки стають однаковими, проте говорить, що права, відповідальність та можливості людей не мають залежати від того, народилися вони жінками чи чоловіками. Гендерна рівність передбачає, що інтереси, потреби та пріоритети і жінок, і чоловіків, беруться до уваги, визнається різноманіття різних груп жінок і чоловіків. Гендерна рівність – це не виключно жіноче питання, вона має стосуватися та повністю залучати чоловіків, так само, які і жінок. Рівність між жінками і чоловіками є питанням прав людини та умовою і показником сталого людноцентричного розвитку.⁹⁶

⁹³ Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затверджена Наказом МСП від 07.02.2020 р. № 86. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

⁹⁴ UN Women. Gender Equality Glossary. Available at: <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php>

⁹⁵ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

⁹⁶ UN Women. Gender Equality Glossary. Available at: <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php>

Гендерний аналіз - вивчення відмінностей між жінками та чоловіками в умовах, потребах, рівнях участі, доступу до ресурсів та управління ними, повноваженнях у прийнятті рішень тощо, зумовлених усталеними в суспільстві

гендерними ролями (нормами, очікуваними моделями поведінки, діяльністю, характерними рисами, що вважаються притаманними для чоловіків/жінок)⁹⁷.

Словник гендерних термінів ООН Жінки: гендерний аналіз – це критичне вивчення впливу різних гендерних ролей, видів діяльності, потреб, можливостей та прав на жінок, чоловіків, дівчат та хлопчиків у певній сфері суспільних відносин, ситуації чи контексті. Гендерний аналіз досліджує відносини між жінками та чоловіками, їхній доступ до ресурсів та управління ними, а також обмеження, з якими вони стикаються. Гендерний аналіз повинен бути інтегрований у всі галузеві оцінки або ситуаційний аналіз для забезпечення того, щоб несправедливість та нерівність, обумовлені гендерною ознакою, не посилювалися, а також сприяли б підвищенню рівності та справедливості в гендерних відносинах.⁹⁸

Гендерний підхід - стратегія, що забезпечує врахування інтересів і досвіду жінок та чоловіків як невід’ємної складової планування, реалізації, моніторингу та оцінювання політики і програм у політичній, економічній, культурній і соціальній сферах для отримання жінками та чоловіками рівних благ⁹⁹.

Гендерно нейтральний підхід - політика неврахування відмінностей у становищі різних груп жінок і чоловіків, їхніх статусах, потребах, пріоритетах. Такий підхід передбачає, що державна політика і відповідні державні/регіональні програми однаковою мірою впливають на всі групи населення¹⁰⁰.

Гендерно чутливий підхід - врахування специфічних соціальних, культурних, економічних, політичних та інших характеристик умов життя та потреб жінок і чоловіків¹⁰¹.

Гендерно-правова експертиза – аналіз чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку

щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків¹⁰².

Дискримінація – ситуація, за якої особа та (або) група осіб за їхніми ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі - певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об’єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними¹⁰³.

Непряма дискримінація – ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виника-

⁹⁷ Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затверджена наказом МСП від 07.02.2020 р. №86.

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

⁹⁸ ООН Жінки. Глосарій гендерних термінів. Режим доступу: <https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php>

⁹⁹ Ч. 1 п.6 Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

¹⁰⁰ Ч. 1 п.6 Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

¹⁰¹ Ч. 1 п.6 Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

¹⁰² Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

¹⁰³ Ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

ють менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними¹⁰⁴.

Пряма дискримінація – ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поведуться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними¹⁰⁵.

Дискримінація за ознакою статі – ситуація, за якої особа та (або) група осіб за ознаками статі, які були, є, можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами або привілеями в будь-якій формі, встановленій Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», окрім

випадків, коли такі обмеження або привілеї мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними¹⁰⁶.

Дискримінація щодо жінок – будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі¹⁰⁷.

Інклюзивна мова – мова, яка не дискримінує за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, та не сприяє розповсюдженню стереотипів¹⁰⁸.

Європейський Парламент визначає гендерно-інклюзивну мову як загальний термін, що охоплює використання несексистської мови, інклюзивної чи гендерно-справедливої лексики. Мета гендерно-нейтральної лексики – уникати слів, які можна розтлумачити як упереджені, дискримінаційні чи принизливі, й такі, що натякають на те, що одна стать чи соціальний гендер є нормою. Використання гендерно-справедливої та інклюзивної лексики також допомагає послабити гендерні стереотипи, сприяти соціальним змінам і досягненню гендерної рівності¹⁰⁹.

Насильство за ознакою статі – діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної

шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті¹¹⁰.

Оцінка гендерного впливу - процес визначення прямого чи опосередкованого впливу (позитивного, негативного чи нейтрального), коротко- та довгострокових наслідків реалізації державної політики на становище різних груп хлопців і ді-

¹⁰⁴ Ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

¹⁰⁵ Ст. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

¹⁰⁶ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

¹⁰⁷ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

¹⁰⁸ Ознаки дискримінації узяті із Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», ст. 1 Визначення термінів. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

¹⁰⁹ Gender-Neutral Language in the European Parliament. Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/151780/GNL_Guidelines_EN.pdf

¹¹⁰ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

вчат, жінок і чоловіків, який дає змогу своєчасно усунути диспропорції та гендерну нерівність¹¹¹

Позитивні дії – спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну об’єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України¹¹².

Практичні гендерні потреби - потреби, пов’язані з умовами, в яких опиняються жінки та чоловіки через їхні гендерні ролі, усталені в суспільстві (зокрема, асоціювання з жінками виконання обов’язків із догляду за дітьми та іншими членами сім’ї, ведення домогосподарства), а також із ситуаціями, що виникають у зв’язку з нерівністю в умовах життя і праці (щодо продуктів харчування, води, житла, доходів, медичної допомоги, працевлаштування тощо).¹¹³

Рівні можливості – рівні умови для реалізації рівних прав жінок і чоловіків¹¹⁴.

Рівні права чоловіків та жінок – відсутність обмежень чи привілеїв за ознакою статі¹¹⁵.

Сексуальні домагання – дії сексуального характеру, виражені словесно (погрози, залякування, непристойні зауваження) або фізично (доторкання, поплескування), що принижують чи ображають осіб, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування¹¹⁶.

---

¹¹¹ Ч. 1 п.6 Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

¹¹² Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

¹¹³ Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#Text>

¹¹⁴ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

¹¹⁵ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

¹¹⁶ Ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Додаток 3

Первинний гендерний тест

Первинний гендерний тест допоможе вам визначити:

- На що варто звернути увагу?
- Що має бути проаналізовано більш глибоко?

№	Запитання тесту	Так	Ні	Не можу відповісти з впевненістю
1.	В акті законодавства (проекті НПА) відображено різницю у потребах жінок та чоловіків у сфері регулювання акту?			
2.	Акт законодавства (проект НПА) дає можливість визначити ймовірність того, що цей акт (проект НПА) вплине більше на одну стать, ніж на іншу , і міру такого впливу?			
3.	В акті законодавства (проекті НПА) відсутні положення, що потенційно можуть призвести до дисбалансу на користь певної зацікавленої сторони/групи? (За виключенням позитивних дій ¹¹⁷)			
4.	Чи можете ви стверджувати, що нижченаведена норма чітко вписана у цей акт законодавства (проект НПА)? <i>У ст. 24 Конституції України чітко зазначається, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям».</i>			
5.	Чи можете Ви підтвердити, що даний акт законодавства (проект НПА) не містить дискримінаційних положень , які передбачають, зокрема, певне переслідування, обмеження, відмінність, винятки, привілеї, пільги та переваги за ознакою статі?			
6.	Чи передбачає даний акт законодавства (проект НПА) рівні умови (включаючи заходи захисту), які дозволяють представникам як однієї, так й іншої статі однаково брати участь в усіх сферах життєдіяльності?			
7.	Чи містить (передбачає) даний акт законодавства (проект НПА) спеціальну оцінку та моніторинг впливу акта на різні групи жінок та чоловіків?			

Якщо під час проведення зазначеного тесту ви відповісте «Ні» або «Не можу відповісти з впевненістю» необхідно проводити детальний гендерний аналіз та оцінку гендерного впливу.

¹¹⁷ **Позитивні дії** – спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях жінок і чоловіків щодо реалізації прав і свобод, встановлених Конституцією і законами України.

Додаток 4

Допоміжні інформаційні електронні ресурси, що можуть бути використані на першому етапі гендерно-правової експертизи

1. Проектування гендерного законодавства: як сприяти і захистити гендерну рівність у Центральній та Східній Європі та в Співдружності Незалежних Держав. ПРООН, Братислава, 2003.
<https://iknowpolitics.org/sites/default/files/drafting20gender-aware20legislation.pdf>
2. Інструментарій ЄС щодо актуалізації гендерної проблематики у співпраці з метою розвитку: глосарій по гендеру та умов розвитку. Брюссель, Європейська комісія, 2004.
<https://library.euneighbours.eu/content/eu-toolkit-mainstreaming-gender-development-cooperation-glossary-gender-and-development-term>
3. Гендер, закон та політика в діяльності АБР: Інструментарій. Азіатський банк розвитку (АБР), Маніла, 2006.
<https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/32738/files/glp-toolkit.pdf>
4. Посібник з роботи над оцінкою гендерних наслідків: врахування гендерних факторів при підготовці законодавства. Федеральне міністерство у справах сім'ї, літніх громадян, жінок та молоді, Берлін, 2007.
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewiu95Gzw8DeAhUlxYUKHSzDA7wQFjAFegQIBxAC&url=https%3A%2F%2Fwww.bmfsfj.de%2Fblob%2Fjump%2F80440%2Fgender-mainstreaming-in-the-preparation-of-legislation-data.pdf&usg=AOvVaw2PcAKJPs8MrF1aKyQA4Ipl>
5. Фрей Р. Інституціоналізація врахування гендерних факторів: інструменти в Берліні та Німеччині. Бюро з питань гендерної рівності, Берлін, 2008.
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKewiJ9I794OffAhWohKYKHUc9CpYQFjAAegQIBRAC&url=http%3A%2F%2Fwww.kwdi.re.kr%2Finc%2Fdownload.do%3Fut%3DA%26uplDx%3D117420%26no%3D1&usg=AOvVaw09dJLLCVdRpmrpZdmMNU5t>
6. Стандарти експертизи законопроектів: Керівництво по застосуванню. Розділ «Гендерна експертиза», Бішкек, 2012.
http://www.kg.undp.org/content/dam/kyrgyzstan/Publications/demgov/DGP_Law_Expertise_Standards_RUS.pdf
7. Мун-Рівард Л. Гендерно-чутливі парламенти: робота законодавців. Бібліотека парламенту, Оттава, 2012.
http://publications.gc.ca/collections/collection_2012/bdp-lop/bp/2012-45-eng.pdf
8. Глосарій термінів, пов'язаних з гендерними питаннями. ОБСЄ, Відень, 2006.
<https://www.osce.org/gender/26397?%20download=true>
9. Чи наші закони сприяють гендерній рівності? Довідник для правових експертиз на основі КЛДЖ. ЮНІФЕМ, Бангкок, 2010.
<http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2012/do%20our%20law%20promote%20gender%20equality%20КЛДЖ%20english.pdf?la=en&vs=2941>

- 10.** Пальмері С. Парламенти з урахуванням гендерних факторів: глобальний огляд передової практики. Міжпарламентський союз. Женева, 2011.
<http://archive.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf>
- 11.** Парламенти та гендерна рівність: гендерне інтегрування в законодавчій системі. ПРООН, Панама, 2013.
http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/parliamentary_development/parliaments-and-gender-equality.html
- 12.** Закони повинні працювати як для жінок, так і для чоловіків: Практичний посібник з питань гендерно-чутливого законодавства. ОБСЄ/ОДІПЧ, Варшава, 2017.
<https://www.osce.org/odihr/327836?download=true>
- 13.** Дослідження законодавства з гендерної точки зору. Практичний інструментарій. ПРООН, Сува, 2017.
http://www.parliament.gov.fj/newitems/GENDERTOOLKIT_A5_FINAL.pdf

Додаток 5

Перелік правових показників Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

Цей Перелік запропонований в публікації ООН Жінки Україна «Правовий аналіз законодавства за Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок»¹¹⁸.

Даний перелік запитань сформований відповідно до Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (КЛДЖ). Це перелік зразків правових показників КЛДЖ щодо кожного запитання. Окремі показники необхідно оцінити з погляду їхньої відповідності фактич-

ній ситуації з гендерною рівністю в країні.

Зверніть увагу, що в цьому додатку подається максимальний список запитань для різних можливих сфер. Також у першому блоку запитань (ст. 1-5) наведені запитання, пов'язані із загальною системою функціонування, які розкривають загальні стандарти рівних прав та можливостей і протидії дискримінації та можуть бути застосовані до різних сфер дії акта законодавства або проекту НПА.

Статті 1-5: Загальні зобов'язання щодо усунення дискримінації та забезпечення рівності:	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> Статті 1-5 Загальна рекомендація №35 щодо гендерно зумовленого насильства над жінками, нова редакція Загальної рекомендації №19 Загальна рекомендація №25 (Тимчасові спеціальні заходи) Загальна рекомендація №28 (Основні зобов'язання держав-учасниць відповідно до Статті 2 КЛДЖ) Заключні зауваження щодо країни (за наявності)	<p>Гарантія рівності та заборони дискримінації</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи гарантує Конституція рівність і заборону дискримінації за ознакою статі? - Чи гарантує Конституція рівність і заборону дискримінації за расовою, віковою, етнічною ознаками, осіб з інвалідністю, на підставі економічного та соціального статусу, сексуальної орієнтації та інших ознак? - Чи існує визначення рівності між чоловіками і жінками або гендерної рівності і чи відповідає воно дійсній рівності? - Чи існує визначення дискримінації/заборони дискримінації за ознакою статі і чи відповідає воно визначенню Статті 1 КЛДЖ? <p>Заборона дискримінації</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи існує закон, який чітко забороняє гендерну дискримінацію з боку органів державної влади? - Чи існує закон, який забороняє гендерну дискримінацію з боку приватних осіб, підприємств та організацій? - Чи існують санкції за дії або бездіяльність, що призводять до дискримінації? - Чи є санкції більш суворими, якщо акт дискримінації здійснюється державним службовцем? - Чи забороняє законодавство дискримінацію з боку іноземних громадян та компаній, що належать іноземним власникам та (або) контролюються ними? <p>Правовий захист жінок</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи існує право вимагати відшкодування у випадках дискримінації? - Чи існує гарантія правової допомоги у випадках дискримінації? - Чи існує гарантія надання юридичної допомоги жінкам? - Чи поширюється захист від гендерної дискримінації на іноземних громадян?

¹¹⁸ «Правовий аналіз законодавства за Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». ООН Жінки Україна, Київ, 2019 р. Режим доступу: http://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/2019/cedaw%20legal_ukr_compressed.pdf?la=en&vs=5917

	<p>Установи й механізми впровадження й моніторингу</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи призначає законодавство спеціальний орган, відповідальний за гендерну рівність? - Чи надаються органу, відповідальному за забезпечення гендерної рівності, відповідні повноваження та ресурси? - Чи вимагає законодавство від державних органів впроваджувати гендерну рівність у своїй діяльності? - Чи вимагає законодавство проведення систематичного збору даних із розбивкою за статтю та гендерного аналізу? - Чи вимагає законодавство розробки стратегій і планів для просування і захисту гендерної рівності? - Чи існує незалежна комісія (наприклад, комісія у справах жінок, комісія з прав людини), яка контролює дотримання державою-учасницею гендерної рівності та/або положень КЛДЖ? <p>Упровадження й реалізація міжнародних угод</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи вважаються положення КЛДЖ законом у національній правовій системі? - Чи можна посилатися на положення КЛДЖ безпосередньо в судових чи квазісудових органах як на норму, яка дає підставу для судового переслідування? - Чи має КЛДЖ переважну силу в разі виникнення суперечностей між КЛДЖ та національним законодавством, якщо національне законодавство не сприяє досягненню рівності? <p>Тимчасові спеціальні заходи</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи вимагає закон розробки тимчасових спеціальних заходів для прискорення встановлення дійсної рівності? - Чи існує процедура реалізації спеціальних тимчасових заходів?
Гендерне насильство	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Статті 1-2, 5, 11, 12 і 16 • Загальна рекомендація №35 щодо гендерно зумовленого насильства над жінками, нова редакція Загальної рекомендації №19 • Загальна рекомендація №30 щодо жінок у запобіганні конфлікту, у конфліктних та постконфліктних ситуаціях • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<p>Домашнє насильство</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи визначає законодавство домашнє насильство, включно з усіма його формами (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне й жорстоке поведіння)? - Чи внесено до визначення домашнього насильства зґвалтування в шлюбі? - Чи внесено до визначення домашнього насильства всі форми примусу та позбавлення свободи? - Чи поширюється захист від домашнього насильства на подружжя, колишнє подружжя, осіб, що мають спільну дитину, осіб, які мешкають разом, та інших осіб, що перебувають в інтимних стосунках? - Чи передбачає законодавство вжиття негайних захисних заходів для жертв домашнього насильства? <ul style="list-style-type: none"> - Чи забороняють ці захисні заходи правопорушнику вчиняти подальші насильницькі дії? - Чи забороняють ці захисні заходи правопорушнику спілкуватися з постраждалою або членами її сім'ї чи турбувати їх? - Чи дозволяють ці захисні заходи тимчасово усунути правопорушника з житла потерпілої незалежно від права власності на житло? - Чи дозволяють ці захисні заходи оформити тимчасову опіку над дитиною? - Чи передбачають ці захисні заходи сплату аліментів постраждалій? - Чи передбачають ці захисні заходи оплату медичних витрат, понесених внаслідок насильницьких дій? - Чи заборонено домашнє насильство? - Чи передбачають негайні захисні заходи надання достатньої кількості часу, щоб постраждала могла убезпечити й захистити себе?

- Чи передбачає законодавство вжиття негайних захисних заходів незалежно від того, чи подано справу до суду (або від того, звертається постраждала до суду чи ні)?
- Чи легко отримати доступ для звернення до органів, які вживають негайних захисних заходів?
- Чи надаються негайні захисні заходи лише в інтересах потерпілої сторони?
- Чи надаються негайні захисні заходи одразу в день звернення?
- Чи передбачає законодавство послуги з реабілітації для суб'єктів домашнього насильства?
- Чи передбачає законодавство надання консультаційних послуг постраждалим від домашнього насильства та їхнім сім'ям?
- Чи передбачає законодавство надання безоплатної або доступної правової допомоги постраждалим від домашнього насильства?
- Чи вимагає законодавство надання безкоштовних або доступних медичних послуг для постраждалих від домашнього насильства?
- Чи призначає законодавство відповідні органи для надання підтримки постраждалим від домашнього насильства?
- Чи передбачає законодавство створення притулків для постраждалих від домашнього насильства?
- Чи відповідає покарання за домашнє насильство тяжкості злочину?
- Чи вимагає законодавство обов'язкового звітування про домашнє насильство місцевим органам влади з боку медичних працівників, соціальних працівників, сільських адміністрацій та інших відповідних державних службовців?
- Чи припиняється кримінальна справа про домашнє насильство після відкликання заяви постраждалою?
- Чи мають постраждалі від домашнього насильства право на компенсацію?
- Чи застосовується процедура примирення сторін у справах, пов'язаних з домашнім насильством?
- Чи передбачає законодавство чітке визначення відповідальності державних органів у боротьбі з домашнім насильством?
- Чи передбачає законодавство міжвідомче співробітництво у розв'язанні проблеми домашнього насильства?
- Чи передбачає законодавство навчання працівників судових та правоохоронних органів, соціальних і медичних працівників щодо питань домашнього насильства?
- Чи передбачає законодавство розповсюдження відповідальним органом інформації про домашнє насильство?
- Чи вимагає законодавство здійснювати збір даних та проводити дослідження з питань домашнього насильства?

Зґвалтування та інші форми сексуального насильства

- Чи заборонені зґвалтування та інші форми сексуального насильства?
- Чи містить визначення зґвалтування або сексуального насильства введення пеніса в оральні або анальні отвори людини?
- Чи містить визначення зґвалтування або сексуального насильства введення предметів у геніталії іншої людини?
- Чи передбачає законодавство кримінальне переслідування за зґвалтування, навіть якщо немає згоди жертви на таке переслідування?
- Чи припиняється кримінальне переслідування за зґвалтування, якщо жертва виступає проти переслідування?
- Чи вважається зґвалтування в шлюбі кримінальним злочином?
- Чи передбачає законодавство припинення кримінального провадження у справах про зґвалтування в шлюбі у разі прощення жертви або відкликання заяви?
- Чи існує заборона посилення на попередню сексуальну поведінку для встановлення згоди на статевий акт?
- Чи існує законодавча вимога щодо високого рівню фізичного

	<p>опору з боку жертви для визнання факту зґвалтування?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи існує законодавча вимога підтвердити фактами свідчення жертви для успішного переслідування за зґвалтування? - Чи вимагає законодавство надання допомоги для фізичного, психологічного та соціального відновлення жертви? - Чи передбачає законодавство безкоштовну або доступну юридичну допомогу жертвам зґвалтування? - Чи мають право жертви зґвалтування на отримання компенсації? - Чи захищає законодавство особистість і конфіденційність жертв зґвалтування і сексуального насильства? - Чи вимагає законодавство, щоб суди влаштовували заочний розгляд справи, наприклад за допомогою відеоконференцій, у випадках, коли існує загроза безпеці чи здоров'ю жертви? - Чи передбачає законодавство захист жертв зґвалтування та свідків від можливої помсти чи залякування, наприклад програми захисту жертв або свідків? - Чи передбачає законодавство навчання працівників судових та правоохоронних органів, соціальних і медичних працівників щодо питань зґвалтування та сексуального насильства, включно з гендерно чутливими способами вирішення таких справ? <p>Сексуальне та гендерне насильство, пов'язане з конфліктом</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи встановлює законодавство спеціальні протоколи і чи призначає підрозділи для розслідування сексуального та гендерного насильства, пов'язаного з конфліктом? - Чи визначає законодавство зґвалтування, сексуальне рабство, примусову проституцію, вимушену вагітність, насильницьку стерилізацію або будь-яку іншу форму сексуального насильства відповідної тяжкості в конфліктній ситуації як злочини проти людства або як військові злочини? - Чи вимагає законодавство виділення достатніх ресурсів і проведення ефективних заходів, щоб забезпечити жертвам гендерного насильства, зокрема пов'язаного з конфліктом сексуального насильства, доступ до комплексного медичного лікування, охорони психічного здоров'я та до служб психосоціальної підтримки? - Чи вимагає законодавство розробки та схвалення стандартних робочих процедур і механізмів перенаправлення для забезпечення взаємодії представників служб безпеки з надавачами послуг з реабілітації жертв гендерно зумовленого насильства (включаючи проведення спільних семінарів, на яких надаються медичні, правові та психосоціальні послуги для жертв сексуального насильства), а також з мобільними клініками та з багатofункціональними громадськими центрами, які поєднують негайну допомогу з економічними й соціальними можливостями й реінтеграцією?
--	--

Торгівля людьми та експлуатація проституції

Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 6 • Загальна рекомендація №19, пп. 13-16 і 24 • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<p>Торгівля людьми</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чи заборонена торгівля людьми? - Чи містить законодавче визначення торгівлі людьми всі дії, які можуть становити торгівлю людьми, включно з вербуванням, перевезенням, передачею, приховуванням або прийманням людей? - Чи визначено законодавством усі способи здійснення торгівлі людьми, включно з погрозами, застосуванням сили, іншими формами примусу, викраденням, шахрайством, обманом, зловживанням владою, зловживанням скрутним становищем, наданням або отриманням плати або вигоди для досягнення згоди особи, яка має контроль над іншою особою? - Чи визначає закон, що мета торгівлі людьми містить різні форми експлуатації, включно з експлуатацією проституції та

іншими формами сексуальної експлуатації, примусовою працею, рабством та зіставними з рабством практиками, а також включно з видаленням органів?

- Чи встановлює законодавство юрисдикцію щодо злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, вчинених на території держави та поза її межами, коли вони вчинені її громадянами чи проти них?

- Чи звільняються жертви торгівлі людьми від судового переслідування?

- Чи скасовується скарга на торгівлю людьми автоматично, якщо жертва торгівлі людьми не хоче продовжувати розгляд справи?

- Чи мають право жертви торгівлі людьми вимагати компенсацію за завдану шкоду?

- Чи захищає законодавство особистість і конфіденційність жертв торгівлі людьми?

- Чи вимагає законодавство від судів встановити механізми для заочного судового розгляду, наприклад шляхом відеоконференції, у випадках, коли безпека або здоров'я жертви торгівлі людьми перебуває під загрозою?

- Чи передбачені законодавством процедури захисту жертв торгівлі людьми та свідків від потенційної помсти чи залякування, наприклад програми захисту жертв або свідків?

- Чи є торгівля людьми злочином, що тягне за собою екстрадицію?

- Чи тягне за собою торгівля людьми покарання, зіставне з тяжкістю злочину?

- Чи передбачає законодавство послуги з реабілітації/відновлення та реінтеграції для жертв торгівлі людьми?

- Чи вимагає законодавство надання консультаційних послуг для жертв торгівлі людьми?

- Чи вимагає законодавство надання безкоштовної або доступної правової допомоги жертвам торгівлі людьми?

- Чи вимагає законодавство надання безкоштовних або доступних медичних послуг для жертв торгівлі людьми?

- Чи призначає законодавство відповідні установи для надання послуг підтримки жертвам торгівлі людьми?

- Чи вимагає законодавство створення притулків для жертв торгівлі людьми?

- Чи передбачає законодавство чітке розподілення обов'язків державних органів у вирішенні проблем торгівлі людьми?

- Чи передбачає законодавство навчання працівників судових та правоохоронних органів, служб імміграції, соціальних і медичних працівників щодо питань торгівлі людьми, включно з належним розглядом таких випадків?

- Чи передбачає законодавство розповсюдження інформації про торгівлю людьми відповідальним органом?

Експлуатація проституції

- Чи звільняються жінки, яких залучили до проституції, від судового переслідування або будь-якої форми примусового затримання?

- Чи карається придбання осіб для проституції?

- Чи карається свідоме отримання вигоди від проституції інших осіб?

- Чи передбачає законодавство захист особистості та конфіденційності для жертв примусової проституції?

- Чи призначає законодавство відповідні органи для надання послуг підтримки жертвам примусової проституції?

- Чи вимагає законодавство створення притулків для жертв примусової проституції?

- Чи чітко визначено законодавством обов'язки державних органів у вирішенні питань проституції?

- Чи беруться до уваги позитивна характеристика або незайманість у розслідуванні таких злочинів, як згвалтування та інші форми сексуальних зазіхань?

	- Чи передбачає законодавство програми виходу та реінтеграції, а також альтернативні можливості для жінок, які стали жертвами торгівлі людьми, і жінок, які бажають покинути проституцію?
Політичне і суспільне життя	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 7-8 • Загальна рекомендація №23 щодо жінок у політичному та суспільному житті • Загальна рекомендація №30 • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи гарантує Конституція або законодавство рівне право голосу? - Чи існує рівне право на обрання всіх органів державної влади? - Чи існують правові положення про вжиття тимчасових спеціальних заходів, які дозволяють жінкам обіймати 30 % посад у законодавчих органах? - Чи існують рівні права на призначення на державні посади? - Чи існують правові положення про вжиття тимчасових спеціальних заходів, які дозволяють жінкам обіймати 30 % державних посад? - Чи існують обмеження в законодавстві щодо свободи пересування жінок? - Чи мають жінки рівне право на участь у політичних організаціях, неурядових організаціях та інших групах громадянського суспільства? - Чи існує закон, що регулює реєстрацію та мобілізацію неурядових організацій для сприяння покращенню становища жінок? - Чи забезпечує законодавство рівну участь жінок на всіх етапах роззброєння, демобілізації та реінтеграції – від переговорів про укладання мирних угод і створення національних установ до розробки й реалізації програм? - Чи гарантує законодавство однакові критерії відбору для жінок і чоловіків-дипломатів? - Чи гарантує законодавство однакові переваги й можливості для чоловіків і жінок-дипломатів?
Громадянство	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 9 • Загальна рекомендація №21 щодо рівності в шлюбі та сімейних відносинах, п. 6 • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи мають жінки рівне право на набуття або зміну громадянства? - Чи мають жінки право на збереження громадянства, навіть якщо їхній чоловік не є громадянином або змінив своє громадянство? - Чи мають жінки рівне право передавати громадянство своїм дітям? - Чи мають жінки рівне право передавати громадянство своїм чоловікам?
Освіта	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 10 • Загальна рекомендація №36 (2017) щодо права жінок і дівчат на освіту • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи існує гарантія рівності та заборони дискримінації в освіті? - Чи забороняє законодавство дискримінацію під час набору, конкурсу та зарахування студентів? - Чи забороняє законодавство незарахування або відрахування зі школи на підставі вагітності та материнства? - Чи гарантує законодавство доступ до однакових навчальних програм, іспитів, викладацького складу та шкільного обладнання?

	<ul style="list-style-type: none"> - Чи забороняє законодавство дискримінацію за ознакою статі при наданні стипендій і грантів? - Чи забезпечується застосування однакових навчальних програм для хлопців і дівчат, котрі дають рівноцінні для обох статей «уроки набуття життєвих навичок», у тому числі за допомогою тимчасових спеціальних заходів? - Чи передбачає законодавство активізацію зусиль з боку держави для перегляду шкільних програм і підручників з метою усунення негативних стереотипів щодо жінок і дівчат? - Чи існує закон про забезпечення доступу до освіти груп жінок, що перебувають у скрутному становищі, включно з дівчатами й жінками з етнічних меншин, дівчатами і жінками з інвалідністю? - Чи мають жінки доступ на рівні з чоловіками до навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України/Міністерства оборони України? Чи було вжито для цього будь-які тимчасові спеціальні заходи? - Чи гарантує законодавство розуміння важливості освіти як права людини і як основи для розширення прав і можливостей жінок і чи сприяє воно реалізації політики поновлення на навчання, яка дозволяє дівчатам, що мешкають у скрутних умовах і залишили школу, повернутися до навчання? - Чи існують юридичні документи, які забороняють шкільним адміністраторам, персоналу і вчителям дискримінацію за ознакою статі? - Чи заборонені сексуальні домагання з боку адміністраторів шкіл, персоналу, вчителів і однокласників? - Чи містить визначення сексуального домагання фізичні, моральні, вербальні й візуальні форми домагань?
Зайнятість	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • КЛДЖ, Стаття 11 • Загальна рекомендація №13 щодо рівної винагороди за рівноцінну працю • Загальна рекомендація №16 щодо неоплачуваної праці жінок у сільській та міській місцевості • Загальна рекомендація №17 щодо вимірювання й кількісної оцінки неоплачуваної домашньої діяльності жінок та її визнання у ВВП • Загальна рекомендація №19, пп. 17, 18 24 (j та p) • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи існує чітка гарантія рівності та заборони дискримінації під час наймання на роботу за ознакою статі, раси, етнічної приналежності, економічного та соціального статусу, сексуальної орієнтації та з інших зіставних причин? - Чи мають жінки можливості працевлаштування на рівні з чоловіками? (Чи існують обмеження вибору працевлаштування для жінок?) - Чи забороняє законодавство використання різних критеріїв добору й наймання на роботу для жінок і чоловіків? - Чи забороняється законодавством подавати оголошення про пошук працівників, у яких кандидатів обмежують за ознакою статі (якщо це не є тимчасовим спеціальним заходом)? - Чи передбачено законодавством вжиття тимчасових спеціальних заходів щодо забезпечення зайнятості для жінок у галузях, де домінують чоловіки? - Чи забороняє законодавство звільнення з посади за ознакою статі? - Чи існують законодавчі норми про рівні умови припинення трудових відносин для жінок і чоловіків? - Чи існують законодавчі норми про рівну оплату за однакову й рівноцінну роботу? - Чи вимагає законодавство однакових критеріїв для жінок і чоловіків для кар'єрного просування? - Чи передбачено законодавством вжиття тимчасових спеціальних заходів щодо забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до керівних посад? - Чи передбачено законодавством однакові критерії відбору для жінок і чоловіків щодо доступу до навчання й професійного зростання? - Чи передбачено законодавством вжиття тимчасових спеціальних заходів щодо забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до навчання й професійного зростання?

	<ul style="list-style-type: none"> - Чи вимагає законодавство однакових критеріїв оцінки роботи? - Чи передбачає законодавство однаковий вік й умови для виходу на пенсію? - Чи передбачає законодавство наявність однакових умов для отримання виплат соціального забезпечення (наприклад, у випадку хвороби, інвалідності або безробіття)? - Чи заборонено сексуальні домагання з боку роботодавців і співробітників? - Чи містить визначення сексуальних домагань фізичні, моральні, вербальні й візуальні форми домагань? - Чи передбачає законодавство рівний захист жінок і чоловіків від професійних ризиків? - Чи передбачає законодавство рівне право на колективну організацію або вступ до профспілок? - Чи забороняє законодавство обмеження щодо видів робіт, які можуть виконувати жінки? - Чи дозволяє законодавство безпечну працю вночі для чоловіків і жінок? - Чи забороняє законодавство звільнення на підставі сімейного стану, вагітності та материнства? - Чи передбачає законодавство оплачувану декретну відпустку протягом розумного періоду без втрати трудового стажу або пільг? - Чи вимагає законодавство надання установ з дитячого догляду на робочому місці або виплати допомоги по догляду за дитиною? - Чи передбачає законодавство розумний період грудного вигодовування в робочий час? - Чи забезпечує законодавство захист жінок від важких робіт у період вагітності або від робіт, що шкідливі для здоров'я жінки та плоду? - Чи існує оплачувана відпустка по догляду за дитиною для батька протягом розумного періоду часу? - Чи призначає законодавство установу для моніторингу дотримання положень про гендерну рівність у сфері зайнятості? - Чи призначає законодавство установу, яка забезпечує дотримання положень про гендерну рівність у сфері зайнятості? - Чи існують засоби правового захисту проти бездіяльності контролюючого або наглядового органу у разі невиконання ним функцій моніторингу або дотримання положень про гендерну рівність? - Чи існують санкції у разі дискримінації за ознакою статі у сфері зайнятості? - Чи передбачено компенсацію жертвам дискримінації у сфері зайнятості за завдану шкоду?
Здоров'я	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 12 • Загальна рекомендація №19, пп. 19-20 • Загальна рекомендація №24 • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи гарантує законодавство заборону дискримінації та однаковий доступ до медичної допомоги за ознакою статі? - Чи існують конкретні гарантії охорони сексуального та репродуктивного здоров'я для жінок? - Чи існує закон, що забезпечує доступ для жінок до відповідних медичних послуг, пов'язаних із вагітністю й материнством? - Чи існує закон, який вимагає наявності безкоштовних або доступних медичних послуг для бідних жінок, жінок з інвалідністю, жінок, які живуть з ВІЛ, жінок з етнічних меншин, жінок ЛБТ та інших груп жінок, що перебувають у скрутному становищі? - Чи декриміналізовано аборти? - Чи заборонені аборти та передпологовий відбір за ознакою статі майбутньої дитини? - Чи заборонено закони, які обмежують розмір сім'ї?

	<ul style="list-style-type: none"> - Чи вимагається дозвіл чоловіка або сім'ї на доступ до медичних послуг для жінок? - Чи існує закон, який забороняє дискримінацію щодо доступу до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я через сімейний стан? - Чи існує закон, який гарантує право на вільний та усвідомлений вибір у плануванні сім'ї? - Чи існує закон, який забороняє примус, залякування або неправомірний вплив у програмах планування сім'ї? - Чи існує закон, що гарантує доступ до доступного, ефективного та широкого кола методів планування сім'ї? - Чи існує закон, що вимагає профілактики й лікування інфекцій репродуктивного тракту, включно з інфекціями, що передаються статевим шляхом, ВІЛ/СНІД, раку репродуктивного тракту та інших гінекологічних і онкологічних захворювань? - Чи існує закон, що забороняє дискримінацію осіб, включно з жінками, які живуть з ВІЛ/СНІД та іншими інфекціями, що передаються статевим шляхом? - Чи заборонені сексуальні домагання з боку фахівців сфери охорони здоров'я? - Чи містить визначення сексуальних домагань фізичні, моральні, вербальні й візуальні форми домагання? - Чи законодавство захищає особистість та конфіденційність пацієнтів? - Чи існує закон, що вимагає поширення інформації про охорону здоров'я, включно зі статевим та репродуктивним здоров'ям? - Чи вимагає законодавство викладання навчальних дисциплін щодо сексуальних і репродуктивних прав для дітей і підлітків? - Чи передбачає законодавство внесення гендерно-чутливих курсів з питань здоров'я жінок та гендерного насильства до навчальних планів для працівників сфери охорони здоров'я?
--	--

Економічне та соціальне життя

Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 13 • Загальна рекомендація №30 • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи існує гарантія рівної участі жінок у підприємстві? - Чи мають жінки рівне право на доступ до кредитів, позик і коштів? - Чи існують тимчасові спеціальні заходи, які дають жінкам змогу отримати доступ до кредитів, позик і коштів? - Чи гарантує законодавство заборону дискримінації в отриманні спортивних стипендій та грантів? - Чи існують обмеження в законодавстві щодо участі жінок у спортивних заходах і змаганнях? - Чи гарантує законодавство жінкам і дівчаткам, які постраждали внаслідок конфлікту, рівні права на отримання документів, необхідних для реалізації їхніх законних прав і права на отримання таких документів на власне ім'я, а також забезпечення швидкої видачі або заміни документів без застосування необґрунтованих вимог, наприклад вимагаючи від переміщених жінок і дівчат повернення до колишнього місця проживання для отримання документів? - Чи визнає законодавство незручності, з якими стикаються жінки, заявляючи права на спадщину, а також права на землю в постконфліктних ситуаціях, включно з утратою або знищенням земельних ділянок та іншої документації внаслідок конфлікту?

Жінки в сільській місцевості	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 14 • Загальна рекомендація №19, п. 21 • Загальна рекомендація №24, п. 28 • Загальна рекомендація №34 щодо прав жінок, які проживають у сільській місцевості • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи забезпечує законодавство рівний доступ до якісних освітніх послуг і засобів для жінок і дівчат, що мешкають у сільській місцевості, у тому числі для жінок з інвалідністю, жінок з етнічних меншин, жінок ЛБТ та інших жінок, які стикаються з перехресною дискримінацією? - Чи гарантує законодавство, що якісні послуги та засоби медичної допомоги фізично і матеріально доступні для жінок, які мешкають у сільській місцевості, у тому числі для жінок похилого віку, домогосподарок, жінок з інвалідністю, жінок з етнічних меншин, внутрішньо переміщених осіб, жінок ЛБТ та інших жінок, які стикаються з перехресною дискримінацією? - Чи гарантує законодавство право жінок, які мешкають у сільській місцевості, на доступ до землі, води та інших природних ресурсів нарівні з чоловіками, незалежно від їхнього громадянського і сімейного статусу або наявності чоловіка-опікуна/поручителя? - Чи існують обмеження права жінок на використання, обтяження або розпорядження майном, наприклад дозвіл сім'ї? - Чи дозволяє законодавство жінкам володіти спільною власністю/землею? - Чи гарантує законодавство участь жінок у розробці, плануванні та впровадженні земельної, аграрної, інфраструктурної та інших стратегій розвитку? - Чи існує закон, що передбачає представництво жінок з етнічних меншин у державних органах?
Рівність перед законом	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 15 • Загальна рекомендація №21, пп. 7-10 • Загальна рекомендація №33 щодо доступу жінок до правосуддя • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи гарантує Конституція рівність перед законом? - Чи мають жінки однакову правоздатність і спроможність діяти як чоловіки у всіх цивільних справах? - Чи мають жінки (незалежно від сімейного стану) рівне право на укладання угод? (Чи існують правові обмеження для жінок щодо укладання угод?) - Чи мають жінки рівне право бути виконавцями заповіту або розпорядниками спадкового майна? - Чи мають жінки однакове право на володіння, придбання, управління, адміністрування, користування та розпорядження майном, у тому числі землею? (Чи існують обмеження щодо права жінок на володіння, придбання, управління, адміністрування, користування чи розпорядження їхньою власністю, наприклад дозвіл сім'ї?) - Чи дозволяє законодавство реєструвати майно жінки на її ім'я? - Чи можуть жінки подавати справи до суду від власного імені? - Чи мають жінки рівне право на свободу пересування? - Чи мають жінки рівне право на вибір місця проживання, незалежно від сімейного стану?
Шлюб і сім'я	
Зобов'язання щодо КЛДЖ	Правові показники КЛДЖ
<ul style="list-style-type: none"> • Стаття 16 • Загальна рекомендація №19, пп. 22-24 • Загальна рекомендація №21 • Заключні зауваження щодо країни (за наявності) 	<ul style="list-style-type: none"> - Чи існує правова гарантія гендерної рівності в сім'ї і шлюбі? - Чи гарантує законодавство рівне право для всіх жінок і чоловіків на вступ до шлюбу? - Чи існує однаковий мінімальний вік (18 років) для вступу до шлюбу? - Чи вимагається реєстрація народження в офіційному реєстрі?

- Чи вимагає законодавство особистої згоди на шлюб як чоловіка, так і жінки?
- Чи має однакову силу згода обох батьків у разі, якщо потрібна батьківська згода або порада?
- Чи забороняється бігамія/полігамія?
- Чи існують обмеження щодо повторного шлюбу для овдовілих осіб?
- Чи вимагає законодавство реєстрації шлюбу в офіційному реєстрі?
- Чи мають обидві особи в подружжі однакові права щодо власності, придбання, управління, користування та розпорядження майном?
- Чи існують обмеження, які вимагають дозволу шлюбного/-ної партнерки на контрацепцію або аборт?
- Чи мають обидві особи в подружжі рівні права щодо вибору професії та її застосування на практиці?
- Чи мають обидві особи в подружжі однакові підстави й умови для судового позову з вимогою нарізного проживання, анулювання або скасування шлюбу чи розлучення?
- Чи передбачає законодавство рівний розподіл доходів і майна, набутих за час шлюбу, зокрема, чи однаковою мірою воно розглядає фінансові й нефінансові внески (наприклад, ведення домашнього господарства й догляд за дитиною) у домогосподарстві й сім'ю?
- Чи передбачає законодавство рівний розподіл доходів і майна, набутих за час цивільного партнерства/спільного проживання без реєстрації шлюбу (цивільний шлюб)?
- Чи передбачає законодавство сплату аліментів на дитину після розлучення?
- Чи передбачає законодавство підтримку колишнього/-ньої партнерки після розлучення на основі потреб, активів і можливостей заробітку?
- Чи зареєстровано власність подружжя на ім'я обох осіб в подружжі?
- Чи вимагає законодавство згоди обох осіб в подружжі на всі операції, пов'язані з обтяженням або розпорядженням майном подружжя?
- Чи здійснюються опіка та спілкування з дітьми в найкращих інтересах дитини, незалежно від сімейного стану батьків?
- Чи вимагає законодавство від обох батьків підтримки, догляду та виховання дитини, незалежно від їхнього сімейного стану?
- Чи передбачає законодавство рівноправне опікунство?
- Чи передбачає законодавство однакові права й умови для усиновлення дитини жінками й чоловіками?
- Чи всі жінки й чоловіки мають рівні права спадкування?

Додаток 6

Контрольний список запитань для проведення гендерного аналізу

Наступні 12 запитань допоможуть вам визначити, чи ви належним чином проаналізували основну гендерну ситуацію, питання та проблеми у сферах, що стосуються акта законодавства або проекту НПА, який переглядається¹¹⁹.

Контрольний список запитань можна використувати для проведення гендерного аналізу після того, як ви виконали наступні кроки:

- визначення потреб різних груп;
- збір наявних фактичних даних;
- консультації з зацікавленими сторонами.

Наведений контрольний список запитань не заміняє безпосереднє проведення ретельного гендерного аналізу акта законодавства або проекту НПА.

	ЗАПИТАННЯ	ТАК	НІ
1.	Чи були зібрані та проаналізовані дані з розбивкою за статтю під час підготовки документу?		
2.	Чи визначені та враховані в акті законодавства/проекті НПА потреби жінок і чоловіків?		
3.	Чи є дисбаланс прав та можливостей чоловіків і жінок у рамках дії акта законодавства/проекту НПА?		
4.	Чи врахована у акті законодавства/проекті НПА необхідність виділення бюджетних коштів у відповідності до гендерного принципу (гендерне бюджетування)?		
5.	Чи містяться в акті законодавства/проекті НПА положення, які призводять/можуть призвести до дисбалансу прав та можливостей, прямої або опосередкованої дискримінації, обмеження прав або можливостей жінок або чоловіків в освіті, зайнятості, працевлаштуванні, призначенні на посади, оплаті праці, громадянстві, шлюбі, сімейних відносинах, материнстві і батьківстві, охороні здоров'я, доступі до правосуддя та відправленні правосуддя, представленості у державних органах, громадській чи політичній діяльності, в інших сферах економічного, культурного та соціального життя?		
6.	Чи забезпечена збалансована участь та рівні можливості для жінок і чоловіків в ухваленні рішень на всіх рівнях в рамках акта законодавства/проекту НПА?		
7.	Чи гарантується, що жінки та чоловіки мають рівний доступ до роботи та послуг, інфраструктури, зайнятості, охорони здоров'я, правосуддя, освіти, участі у соціально-політичному житті тощо?		
8.	Чи задовольняються потреби жінок і дівчат у забезпеченні безпеки та захисту від насильства у рамках акта законодавства/проекту НПА?		
9.	Чи передбачається вжиття спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок та чоловіків у рамках акта законодавства/проекту НПА?		
10.	Чи існують спеціальні заходи для забезпечення збалансованої участі чоловіків і жінок у процесі ухвалення рішень у рамках акта законодавства/проекту НПА?		
11.	Чи можливе в короткостроковій або довгостроковій перспективі погіршення/послаблення захисту прав жінок та чоловіків внаслідок дії акта законодавства/ухвалення проекту?		
12.	Чи передбачені моніторинг та оцінка ефективності виконання і впливу акта законодавства/проекту НПА на жінок та чоловіків?		

¹¹⁹ Цей контрольний список запитань для проведення гендерного аналізу був розроблений Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України за технічної підтримки структури ООН Жінки в рамках «Реформ децентралізації та правоохоронної діяльності»: Проект «Трансформаційні підходи до гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок в Україні», який фінансується урядом Данії, Київ, 2018 р.

Додаток 7

Контрольний список обов'язкових міжнародних документів та національних нормативно-правових актів для застосування під час проведення гендерно-правової експертизи

Цей список визначений Порядком ГПЕ¹²⁰.

Перевірте себе, чи застосовували ви ці документи під час проведення ГПЕ, поставивши відмітку «Так» чи «Ні»

НАЗВА НПА	ТАК	НІ
<i>Перелік міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюцій міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їхніх органів, використаних під час проведення експертизи¹²¹</i>		
Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966 рік		
Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, 1949 рік		
Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 1979 рік		
Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 рік та протоколи до неї		
Європейська соціальна хартія (переглянута), 1996 рік		
Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, 2005 рік		
Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006 рік		
Конвенція Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками, 1981 рік		
Конвенція Міжнародної організації праці № 100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, 1951 рік		
Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1965 рік		
Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1966 рік		
Рамкова конвенція про захист національних меншин, 1995 рік		
Загальна декларація прав людини, 1948 рік		
Пекінська декларація, 1995 рік		
Резолюція 47/135 Генеральної Асамблеї ООН «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин», 1992 рік		
<i>Перелік актів законодавства України, використаних під час проведення експертизи</i>		
Конституція України		
Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»		
Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»		
Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»		
Закон України «Про протидію торгівлі людьми»		

¹²⁰ Порядок проведення гендерно-правової експертизи, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 № 997

¹²¹ Під час проведення ГПЕ акта законодавства або проекту НПА можуть застосовуватися інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюції міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їхніх органів залежно від предмета правового регулювання (азначаються відповідні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюції міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їхніх органів, застосовані під час проведення експертизи).

Додаток 8

Запитання, що повинен поставити собі експерт/-ка при проведенні гендерно-правової експертизи

У Додатку до Методичних рекомендацій ГПЕ наведено такий список запитань, що повинен поставити собі експерт/-ка при проведенні гендерно-правової експертизи актів законодавства та проектів НПА:

- 1)** Чи відповідає аналізований акт (проект) міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюціям міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їхніх органів у сфері гендерної рівності?
- 2)** Чи відповідає аналізований акт (проект) нормам Конституції України, іншим актам законодавства України в частині забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків?
- 3)** Чи наявні в аналізованому акті (проекті) положення, що забороняють дискримінацію за ознакою статі?
- 4)** Чи наявні в аналізованому акті (проекті) положення, що містять позитивні дії?
- 5)** Чи обмежують положення аналізованого акта (проекту) права чоловіків чи жінок?
- 6)** Чи надають положення аналізованого акта (проекту) більш широкі права чоловікам чи жінкам?
- 7)** Чи надають положення аналізованого акта (проекту) однакову можливість для реалізації прав як чоловікам, так і жінкам?
- 8)** Чи буде аналізований акт (проект) здійснювати різний вплив на чоловіків та жінок чи такий вплив буде однаковим?
- 9)** Чи наявні в аналізованому акті (проекті) положення, що заважають досягненню гендерної рівності?
- 10)** Чи призведе ухвалення проекту нормативно-правового акта до дискримінації за ознакою статі?
- 11)** Чи були виявлені під час вивчення ситуації, що фактично існує у сфері правового регулювання аналізованого акту (проекту), питання, які не знайшли правового регулювання (прогалини)? Яким чином їх можна вирішити?

Додаток 9

Форма Висновку гендерно-правової експертизи акта законодавства

Додаток 1 до Порядку ГПЕ

ВИСНОВОК гендерно-правової експертизи акта законодавства

(назва, реквізити акта законодавства

та найменування органу, що прийняв такий акт)

1. Перелік міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюцій міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їх органів, використаних під час проведення експертизи.*

Під час проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства обов'язково застосовуються: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966 рік; Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, 1949 рік; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 1979 рік; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 рік та протоколи до неї; Європейська соціальна хартія (переглянута), 1996 рік; Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, 2005 рік; Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006 рік; Конвенція Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками, 1981 рік; Конвенція Міжнародної організації праці № 100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, 1951 рік; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1965 рік; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1966 рік; Рамкова конвенція про захист національних меншин, 1995 рік; Загальна декларація прав людини, 1948 рік; Пекінська декларація, 1995 рік; Резолюція 47/135 Генеральної Асамблеї ООН «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин», 1992 рік.

2. Перелік актів законодавства, використаних під час проведення експертизи.

Під час проведення гендерно-правової експертизи актів законодавства обов'язково застосовуються: Конституція України, Закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про протидію торгівлі людьми».

3. Загальна характеристика проаналізованого акта законодавства щодо дискримінації за ознакою статі.

Зазначається, яким чином висвітлено гендерний аспект в акті законодавства (норма або акт у цілому є гендерно нейтральними; норма або акт є дискримінаційними, гендерно дисбалансованими на користь певної статі; норма або акт не передбачають рівні можливості для обох статей).

4. Обґрунтування необхідності внесення змін до акта законодавства.

Наводяться конкретні положення акта законодавства, які потребують внесення змін, з обов'язковим обґрунтуванням прийняття такого рішення, а також у разі необхідності вжиття інших заходів, що сприятимуть удосконаленню правового регулювання у відповідній сфері.

Також можуть наводитися пропозиції щодо необхідності перегляду інших актів законодавства, які стосуються цього ж питання.

Якщо акт законодавства є гендерно-нейтральним, відповідна інформація зазначається у цьому висновку окремо.

5. Найменування структурного підрозділу Мін'юсту, що проводив гендерно-правову експертизу.

---

* Під час проведення гендерно-правової експертизи акта законодавства можуть застосовуватися інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюції міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їх органів залежно від предмета правового регулювання (зазначаються відповідні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюції міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їх органів, застосовані під час проведення експертизи).

Уповноважена особа
(координатор) з питань
забезпечення рівних прав
та можливостей жінок і
чоловіків Мін'юсту

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Додаток 10

Форма Висновку про проведення гендерно-правової експертизи проекту нормативно-правового акта

Додаток № 2 до Порядку ГПЕ

ВИСНОВОК про проведення гендерно-правової експертизи проекту нормативно-правового акта

(назва проекту нормативно-правового акта)

Проект нормативно-правового акта розроблено _____

(найменування органу виконавчої влади)

1. Перелік міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюцій міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їх органів, використаних під час проведення експертизи.*

Під час проведення гендерно-правової експертизи проекту нормативно-правового акта обов'язково застосовуються: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966 рік; Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, 1949 рік; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, 1979 рік; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 рік та протоколи до неї; Європейська соціальна хартія (переглянута), 1996 рік; Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, 2005 рік; Конвенція про права осіб з інвалідністю, 2006 рік; Конвенція Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками, 1981 рік; Конвенція Міжнародної організації праці № 100 про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності, 1951 рік; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1965 рік; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1966 рік; Рамкова конвенція про захист національних меншин, 1995 рік; Загальна декларація прав людини, 1948 рік; Пекінська декларація, 1995 рік; Резолюція 47/135 Генеральної Асамблеї ООН «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин», 1992 рік.

2. Перелік актів законодавства, використаних під час експертизи.

Під час проведення гендерно-правової експертизи проекту нормативно-правового акта обов'язково застосовуються: Конституція України, Закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про протидію торгівлі людьми».

3. Наявність або відсутність положень проекту нормативно-правового акта, які не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Зазначається інформація про наявність з наведенням відповідного положення або відсутність у проекті нормативно-правового акта положень, які не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

4. Проведення аналізу положень проекту нормативно-правового акта, які можуть порушувати принцип забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

У разі наявності у проекті нормативно-правового акта положень, які не відповідають принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, зазначаються наслідки, до яких може призвести застосування такого акта.

---

* Під час проведення гендерно-правової експертизи проекту нормативно-правового акта можуть застосовуватися інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюції міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їх органів залежно від предмета правового регулювання (зазначаються відповідні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та резолюції міжнародних конференцій, міжнародних організацій, їх органів, застосовані під час проведення експертизи).

---

*(керівник юридичної служби
органу виконавчої влади)*

(підпис)

(ім'я та прізвище)

---

*(уповноважена особа
(координатор) з питань
забезпечення рівних прав
та можливостей жінок і
чоловіків органу виконавчої
влади)*

(підпис)

(ім'я та прізвище)

20__р.